

POZICIONI I GRAVE RURALE NË SHOQËRINË MAQEDONASE

POZICIONI I GRAVE RURALE NË SHOQËRINË MAQEDONASE

Prill 2021

Botues: Shoqatës së Zhvillimit Rural Grupi Lokal akcionar
AGRO LIDER

Autori: Marina Tosheska

Përkthim: Shenaj Zera-Qamiloska

Projektimi dhe përgatitja grafike: Finger Ficorski DOOEL Shkup

Fotoja e kopertinës: Maja Janevska-Ilieva

Shtypja: IPRINT 2015 Përlepi

Ky botim u përgatit në kuadër të projektit “Përgjigje ndaj efekteve socio-ekonomike të KOVID-19 duke mbështetur grupe të cënueshme të punëtorëve me pagë të ulët, punëtorë që janë pjesë e ekonomisë joformale dhe punëtorë të përkohshëm”, që zbaton konsorcium prej 5 organizatash të përbëra prej: Shoqatës për zhvillim rural LAG Agro Leader - Krivogashtan; Instituti për hulumtime Ekonomike dhe Politike Finace Think - Shkup; Shoqata për hulumtime dhe Analiza ZMAI - Shkup; Shoqata për Studime të Politikave Analitika - Shkup dhe Shoqata e Qytetarëve Glasen Tekstilec - Shtip, me mjete financiare mbështetur nga Fondacioni Shoqërisë e Hapur - Maqedoni.

Përmbajtja e këtij botimi është përgjegjësi e vetme e LAG AGRO LIDER dhe në asnjë mënyrë nuk mund të llogaritet se pasqyron pikëpamjet e tyre në Fondacionin Shoqërisë e Hapur - Maqedoni.

Përmbajtja

Hyrje	7
Gruaja rurale	9
. Qëllimet për zhvillim të qëndrueshëm..	10
. Uria dhe varfëria	10
. Barazia gjinore	11
. Standardet ligjore ndërkombëtar	12
Kuadri ligjor kombëtar	17
Pozicioni i gruas rurale	19
Metodologjia.....	24
Rezultatet e hulumtimit	25
Ndikimi i Pandemisë COVID-19 të gruas rurale	35
Përfundime	38
Rekomandimet.....	43
Literatura e përdorur	45

“Gruaja Rurale: Shtylla e Padukshme e Qëndrueshmërisë”.

Phumzile Mlambo-Ngcuka, Drejtore Ekzekutive e UN Women

Hyrje

Numri i banorëve në fshatrat në Republikën e Maqedonisë së Veriut është në rënie, shpopullimi dhe mundësitë e kufizuara të banorëve të zonave rurale janë më të dukshme çdo ditë, dhe roli i gruas rurale në mbijetesën nëpër fshatra dhe zonat rurale mbetet e padukshme dhe e panjohshme për publikun e gjerë.

Gratë rurale janë të fuqishme, të forta dhe të përkushtuara për zhvillimin e komunitetit, të cilat përballë sfidave të shumta janë forca lëvizëse e prodhimit të ushqimit, duke ruajtur traditën, duke luftuar ndryshimin e klimës dhe zhvillimin e qëndrueshëm rural, duke na kujtuar se përmes fuqizimit të tyre social dhe ekonomik ne do të krijojmë prosperitet shoqëror, zhvillim ekonomik, jetë më të mirë në zonat rurale komunitete të qëndrueshme.

Kjo analizë është një përpjekje për të identifikuar problemet dhe sfidat më të rëndësishme të grave në zonat rurale, për sa i përket qasjes në sigurimet shoqërore dhe shërbimeve të kujdesit shëndetësor, si dhe për sa i përket mundësive për zhvillimin e tyre profesional dhe përfshirjen aktive në aktivitetet ekonomike.

Kur përcaktohet termi grua rurale, duhet të hiqet fakti që zonat tona rurale ose fshatrat po kalojnë një proces të fortë të degradimit të popullsisë, në mënyrë që të ketë shumë njerëz që nuk mund të përfshihen në kategorinë e “fermerëve”. Termi “grua rurale” është më i gjërë, ndërsa termi “fermer” ose “grua-fermere” është i ngushtë sepse përfshin vetëm anëtarët aktivë të këtij grupi të cilit i përkasin bartësit e fermave bujqësore. Në këtë punim, termi “grua rurale” do të thotë një person i cili jeton në një fermë bujqësore dhe fermë ekonomike dhe është i përfshirë në aktivitete bujqësore.

Analiza thekson shqetësimet në lidhje me mungesën e politikave që stimulojnë aktivitetin ekonomik të grave, mungesën e infrastrukturës shëndetësore sociale në zonat rurale dhe nevojën për ndryshime legjislative për të arritur integrimin gjinor, barazia, drejtësia sociale dhe mbrojtja nga diskriminimi.

Analiza zbulon mundësitë e kufizuara të grave në zonat rurale për qasje në shërbimet sociale, shëndetësore, arsimore dhe ekonomike që janë të rëndësishme për arritjen e kushteve më të mira të jetesës, dhe bazuar në rezultatet e hulumtimit, formulohen rekomandime për të zgjidhur problemet e identifikuar.

Reduktimi i pabarazisë midis zonave urbane dhe rurale, si dhe ulja e pabarazisë gjinore e ndjekur nga krijimi i kushteve për qasje të barabartë në të drejtat, mbrojtje kundër diskriminimit, përparim profesional dhe stabilitet ekonomik të grave, zonat rurale janë vetëm disa nga përparësitë e identifikuar që duhet aritut arritur që për sigurohet një jetë më të mirë për gratë në zonat rurale.

Ekziston një nevojë për institucionet publike për të forcuar përpjekjet për të eliminuar diskriminimin dhe (pa) qasjen në të drejtat e grave në zonat rurale, për të zvogëluar dhe mbyllur hendekun gjinor dhe për të lehtësuar qasjen për gratë, përfshirë gratë nga zonat rurale dhe gratë e përfshira në mënyrë ak-

tive kyqur në punësimet formale dhe sipërmarrjet e ndjekur nga përmirësimi i mundësive të tyre për të pajtuar jetën e punës me përgjegjësitë familjare

Gruaja rurale

Me mbështetjen e grave rurale për të kontribuar në:

- Çrrënjësja e varfërisë
- Fundi i urisë
- Ndaloni pabarazinë gjinore dhe
- Rezultate pozitive në luftën kundër ndryshime klimatike.

Gratë rurale përbëjnë një të katërtën e popullsisë botërore. Ato janë kontribuesit kryesorë në prodhimin bujqësor, siguria e ushqimit, lëvizjen për ndryshimet klimatike, sipërmarrjen dhe aktivizmin qytetar.

Përmes veprimeve të tyre në komunitet, gratë rurale janë bartëse të ndryshimeve për të ulur varfërinë, për të gjeneruar të ardhura dhe mundësi punësimi, e cila është një kontribut kryesor në zhvillimin e qëndrueshëm të komunitetit

Qëllimet për zhvillim të qëndrueshëm

Paraqesin thirrje globale për veprim për t'i dhënë fund varfërisë ekstreme, për të siguruar një të ardhme të qëndrueshme dhe zhvillim për planetin tonë dhe për t'u dhënë mundësi të gjithë njerëzve të gëzojnë paqe, drejtësi dhe prosperitet të barabartë. Qëllimet e Zhvillimit të Qëndrueshëm prezantojnë vazhdimsi të të arriturave të qëllimeve të zhvilluara të Mijëvjeçarit të Kombeve të Bashkuara, duke identifikuar përparësitë dhe qëllimet e reja (ndryshimi i klimës, konsumi i qëndrueshëm, paqja, drejtësia) në luftën kundër të gjitha formave të varfërisë.

DOKUMENTI I KB-ra PËR ZHVILLIM TË QËNDRUESHËM, në të cilin janë përmbajtur në total prej 17 qëllimesh, u miratua në Asamblenë e 70-të jubilarë të Përgjithshme të KB në vitin 2015, nga të gjitha 193 vendet anëtare, përfshirë Republikën e Maqedonisë së Veriut.

17 Qëllimet e Zhvillimit të Qëndrueshëm bazohen në masa konkrete për të luftuar varfërinë, pabarazinë, padrejtësinë, ndryshimin e klimës dhe ndotjen që janë lehtësisht të zbatueshme në komunitetet lokale të kontekstit dhe sjellin përfitime sociale dhe ekonomike në të gjithë botën.

Në pjesë të madhe nga QËLLIMET PËR ZHVILLIM TË QËNDRUESHËM si grupe të synuara janë gratë nga zonat rurale dhe gratë që aktivisht janë të përfshira në bujqësi si një lidhje e rëndësishme për arritjen e zhvillimit socio-ekonomik dhe një të ardhme të qëndrueshme.

Uria dhe varfëria

Fakt është se në nivel botëror, dhe në vendin tonë, përqindja më e madhe e të varfërve jetojnë në zonat rurale. Numër i madhë të hulumtimit e drejtojnë atë dhe japin rekomandim për të siguruar zhvillim të ekuilibruar, prapsë prapi politikat dhe resurse vazhdojnë të orjentojnë kah dhe në favor të zhvillimit urban. Ky disbalans në zhvillim ka pasoja negative për njerëzit në zonat rurale, si dhe për njerëzit në zonat urbane.

Përballë mundësive të pamjaftueshme për një jetë dinjitoze, qytetet marrin

përgjegjësinë për të siguruar mbështetje për të varfrit dhe banorët rural. Një pjesë e madhe njerëzish në zonat rurale kërkojnë jetesën e tyre në qytete, gjë që kontribuon drejt migrimit që shkakton shpopullimin e zonave rurale, mbingarkesë të infrastrukturës dhe mundësive ekonomike në zonat urbane mbi kapacitetet e tyre, gjë që çon në situatë të pafavorshme ekonomike si në zonat rurale ashtu edhe në ato urbane.

Gratë dhe vajzat përbëjnë tre të pestat e të varfërve në botë. Niveli i tyre i varfërisë është më i keq se ai i burrave për shkak të pabarazisë gjinore në arsim, mundësive të punësimit dhe mundësive për të marrë pjesë në proceset e vendimmarrjes.

Shumica e grave në zonat rurale janë të angazhuara kryesisht në bujqësi ekzistenciale dhe në aktivitetet ekonomike të mikro dhe bizneseve të vogla. Në vendin tonë, gratë përbëjnë 60-70 përqind të fuqisë punëtore bujqësore totale dhe shumë prej tyre janë të përfshira në aktivitete ekonomike nga industri të ndryshme, dhe megjithatë statistikisht të padukshme

Prandaj nuk është për t'u habitur të gjesh shumë gra të angazhuara në përpunimin e ushqimit, endjen, shërbimet personale, përgatitjen e pijeve dhe shitjet e përgatitjes së ushqimit të cilat nuk janë identifikuar në raporte kombëtare ose lokale.

Përveç aktiviteteve të tyre ekonomike dhe gjenerimit të të ardhurave, gratë marrin role të shumanshme në shoqëri, të tilla si bartës të familjes, punëtorë të papaguar të familjes, ofrues të shërbimeve, etj, por pavarësisht nga roli i tyre i rëndësishëm në produktivitet, riprodhues dhe sferën sociale, ata ende përbalen me mundësi të kufizuara dhe rrezikun e varfërisë.

Barazia gjinore

Mundësi të barabarta për gratë dhe burrat është promovimi i parimit të fuqjes së pjesëmarrjes së barabartë të grave dhe burrave në të gjitha fushat e sektorit publik dhe privat, statusit dhe trajtimit të barabartë në ushtrimin e të gjitha të drejtave dhe në zhvillimin e potencialeve të tyre individuale, përmes të cilave ato kontribuojnë në zhvillimin shoqëror, si dhe përfitime të barabarta nga rezultatet e këtij zhvillimi.

Politika e barazisë gjinore në Maqedoninë Veriore, si një koncept që burrat dhe gratë kanë mundësi të barabarta për të arritur pjesëmarrje të barabartë në të gjitha segmentet e jetës së tyre - personale, profesionale, private, shpirtërore, kulturore, sociale, politike, ekonomike pasqyron defekte që janë veçanërisht të dukshme në zonat rurale të grave.

Matrica patriarkale, mohimi i të drejtave gjinore dhe mungesa e mbrojtjes institucionale theksojnë pabarazinë gjinore dhe domosdoshmërinë e zbatimit të standardeve ligjore të miratuara dhe rregulloreve ligjore dhe politikave kombëtare që synojnë arritjen e barazisë gjinore.

Standardet ligjore ndërkombëtare

Për qëllimet e kësaj analize, jepet një përmbledhje e standardeve ndërkombëtare që janë të rëndësishme për mbrojtjen e grave në zonat rurale, dhe ato janë pjesë e rendit ligjor në përputhje me Kushtetutën e vendit si një marveshje për palët në këto instrumente ndërkombëtare të të drejtave të njeriut.

1. Pakti Ndërkombëtar për të Drejtat Ekonomike, Sociale dhe Kulturore (ICESCR)

Neni 3 i Paktit Ndërkombëtar për të Drejtat Ekonomike, Sociale dhe Kulturore parashikon që Shtetet Palë marrin përsipër të sigurojnë të drejta të barabarta për burrat dhe gratë për të gëzuar të gjitha të drejtat ekonomike, sociale dhe kulturore të parashikuara në Pakt. Në Nenin 7 është i paraparë principi për fitime të drejta dhe pagë me të njëjtën vlerë, për punë pa asnjë ndryshim. Veçanërisht gratë duhet të kenë një garanci se kushtet e punës së tyre nuk janë më të këqija sesa kushtet e gëzuara nga burrat, dhe të marrin të njëjtën pagë për të njëjtën punë.

2. Konventa për Eliminimin e të Gjitha Formave të Diskriminimit ndaj Grave nga KB dhe Protokolli Opsional.

Komuniteti ndërkombëtar më shumë se tre dekada bën hapa serioze në mardhënje për afirmim të çështjes së barazisë gjinore dhe ndërmarrjen e veprimeve për të eliminuar diskriminimin ndaj grave. Një dokument thelbësor që rregullon në mënyrë më gjithëpërfshirëse të drejtat e grave dhe barazinë gjinore është Konventa për Eliminimi i të gjitha formave të diskriminimit ndaj grave (CEDAF). Konventa u miratua në vitin 1979 dhe hyri në fuqi në vitin 1981. Parimet themelore të CEDAF janë: barazia, mosdiskriminimi dhe parimi i detyrimit të shtetit. Konventa promovon konceptin të barazisë thelbësore, përkatësisht barazisë së mundësive dhe qasjes në burime, por edhe barazisë në rezultate, dmth përfitimeve nga përdorimi i burimeve.

Me miratimin e Konventës me Aktin e trashigimis në vitin 1994, u krijua një mundësi dhe detyrim ligjor për shtetin për të transpozuar dispozitat e tij mbi të drejtat e grave dhe barazinë gjinore në legjisllacionin kombëtar.

Protokoli Opsional i CEDAF lejon paraqitjen e kërkesave individuale për shkelje të të drejtave të njeriut në Komitetin e Monitorimit të KB.

Konventa shtjellon pabarazinë ekzistuese në jetën politike dhe publike, arsimin, punësimin dhe të drejtat e punësimit, qasjen në kujdesin shëndetësor, sigurinë financiare dhe shoqërore, të drejtat dhe detyrimet ligjore dhe civile, marrjen e shtetësisë, marrëdhëniet familjare dhe i kushton vëmendje të veçantë për të luftuar kundër dhunës ndaj grave, si dhe problemet e grave rurale. Çështja e statusit të grave në zonat rurale është një çështje veçanërisht e rëndësishme në Konventën e Kombeve të Bashkuara për Eliminimin e të Gjitha Formave të Diskriminimit ndaj Grave mbi statusin dhe rolin e grave në

fshatra.

Neni 14 i Konventës - Gratë rurale kërkon nga shtetet të marrin parasysh problemet specifike me të cilat përballen gratë në zonat rurale, si dhe rolin e rëndësishëm që gratë luajnë në kujdesin për familjen, përfshirë punën e tyre të papaguar familjare dhe masat që të sigurojnë zbatimin e dispozitave të Konventës për statusin e grave, të sigurojnë masa për të ndaluar diskriminimin ndaj grave në zonat rurale për të siguruar që ato, në bazë të mundësive të barabarta për gratë dhe burrat, të marrin pjesë në zhvillimin e zonave, me atë do të sigurohen të drejta në: pjesëmarrja në zhvillimin dhe zbatimin e planeve për zhvillim në të gjitha nivelet, qasja në objektet shëndetësore, përfshirë informacionin, këshillimin dhe shërbimet e planifikimit familjar; qasje në të drejtat dhe masat nga programi i mbrojtjes sociale, marrja e arsimit, zyrtarisht dhe jozyrtarisht duke përfshirë trajnime në lidhje me shkrim-leximin funksional, si dhe përfitime ndër të tjera nga të gjitha shërbimet e komunitetit lokal për shkak të zgjerimit të njohurive të tyre teknike; organizimi i grupeve të vetë-ndihmës dhe kooperativave për të arritur qasje të barabartë përmes punësimit ose vetë-punësimit, pjesëmarrjes në të gjitha aktivitetet e komunitetit lokal, qasjes në kredi bujqësore, teknologjisë moderne dhe trajtimit të barabartë në reformat agrare, etj. Në mënyrë që të shtjellojë më në detaje parimet kryesore të Konventës, si dhe nene të caktuara të saj, deri më tani ky Komitet ka miratuar gjithsej 34 rekomandime të përgjithshme (OP). Zbatimi i CEDAF, si dhe pikëpamjet e Komitetit për çështje specifike.

Rekomandimet e përgjithshme më të rëndësishme për temën e kësaj analize janë:

Rekomandimi i Përgjithshëm 5 (1988) - Masa të përkohshme të posaçme për të arritur barazinë midis burrave dhe grave.

Rekomandimi i Përgjithshëm 16 (1991) - Gratë Punëtore të papaguara në Ndërmarrjet Familjare Rurale dhe Urbane. Ky Rekomandim propozon mbledhjen e të dhënave për gratë që punojnë në ndërmarrje familjare që nuk janë paguar për të dhe duke ndërmarrë hapat e nevojshëm për të garantuar pagesa, sigurime shoqërore dhe ndihmë sociale për gratë që punojnë pa përfitime të tilla në ndërmarrjet në pronësi të një anëtarit të familjes.

Rekomandimi i Përgjithshëm 17 (1991) - Matja dhe përcaktimi i sasisë së aktiviteteve shtëpiake të papaguara të grave dhe njohja e tyre në produktin kombëtar bruto. Ky rekomandim mbështet kërkimin dhe analizën eksperimentale të kryer me qëllim për të matur vlerën e aktiviteteve të papaguara në familje, si dhe për raportet mbi progresin e bërë në përfshirjen e grave në aktivitete shtëpiake të papaguara në sistemet kombëtare.

Rekomandimi i Përgjithshëm 25 (2004) - Masa të Përkohshme të veçanta për të analizuar situatën aktuale të grave dhe për të eliminuar të gjitha format e diskriminimit dhe për të arritur trajtim të barabartë në të gjitha fushat, përfshirë tregun e punës.

Rekomandimi i Përgjithshëm 27 (2010) - U referohet grave të moshuara dhe mbrojtjes së të drejtave të njeriut. Ky rekomandim i përgjithshëm për gratë e moshuara dhe promovimi i të drejtave të tyre tregon për disa forma të diskriminimit me të cilat përballen gratë ndërsa ato plaken dhe ofron një përmbledhje të përmbajtjes.

Ai përfshin rekomandime për përfshirjen e çështjes së grave të moshuara në strategjitë kombëtare dhe iniciativat e zhvillimit, në mënyrë që gratë e moshuara të marrin pjesë plotësisht në shoqëri pa diskriminim dhe mbi një bazë të barabartë me burrat.

Rekomandimi i Përgjithshëm 34 (2016) – u referohet të drejtave të grave rurale në të gjitha fushat e jetës, si dhe kushtimit të një pjese të përfshirjes së tyre në tregun e punës në baza të barabarta me burrat.

3. Konventat e Organizatës Ndërkombëtare të Punës

Shteti është anëtar i Organizatës Ndërkombëtare të Punës (ONP) që nga 28 maj vitit 1993. ONP është e angazhuar për forcimin e të drejtave të punëtorëve, përmirësimin e kushteve të punës dhe jetesës së punëtorëve, krijimin e vendeve të reja të punës dhe sigurimin e mundësisë për informacion dhe trajnim. Një nga funksionet thelbësore të ONP është krijimi i standardeve ndërkombëtare për mbrojtjen e të drejtave të punëtorëve.

Mosdiskriminimi dhe promovimi i barazisë janë parimet themelore që qëndrojnë në themel të punës së ONP. Këto parime janë gjithashtu një pjesë integrale e Agjendës së Organizatës Ndërkombëtare të Punës për Punë të Ndershme: promovimi i punës së denjë dhe produktive për gratë dhe burrat në kushtet e lirisë, barazisë, sigurisë dhe dinjitetit njerëzor.

Të gjithë punëtorët kanë të drejtë për punë të denjë, jo vetëm ata që punojnë në ekonominë formale, por edhe të vetëpunësuarit, punëtorët e rastësishëm dhe punëtorët në ekonominë joformale, si dhe ata që punojnë kryesisht në sektorin e strehimit familjar dhe në shtëpi private.

Standardet e ONP-s zbatohen në mënyrë të barabartë për gratë dhe burrat, me disa përjashtime, veçanërisht ato që kanë të bëjnë me çështje që lidhen me amësinë dhe rolin riprodhues të grave. Sidoqoftë, mbetet një hendek midis të drejtave të përcaktuara në standardet kombëtare dhe ndërkombëtare dhe situatës reale të punëtorëve (Barazia Gjinore dhe Puna e Shkurtër - Konventat dhe Rekomandimet e Zgjedhura të ONP-s për Promovimin e Barazisë Gjinore që nga viti 2012, f.6).

Megjithëse është bërë shumë përparim në ratifikimin e standardeve themelore që promovojnë barazinë midis grave dhe burrave dhe në transpozimin e tyre në ligjin kombëtar, çështjet gjinore duhet gjithashtu të merren parasysh në zbatimin e standardeve të tjera të ONP.

Integrimi i një perspektive gjinore në zbatimin e standardeve ndërkombëtare të punës ndihmon në përcaktimin se gratë dhe burrat kanë qasje të barabartë në përfitimet që vijnë nga këto standarde, njeh nevojat, përvojat dhe interesat e grave dhe burrave, dhe avokon për barazi të arritur përmes praktikës zbatimin e konventave.

4. Konventa Evropiane për të Drejtat e Njeriut (KEDNJ)

Vendi ynë ka ratifikuar Konventën Evropiane për Mbrojtjen e të Drejtave të Njeriut dhe Lirive Themelore të Këshillit të Evropës (KEDNJ-1950) dhe Pro-

tokollin nr. 12 të Konventës Evropiane për Mbrojtjen e të Drejtave të Njeriut dhe Lirive Themelore. Kjo Konventë në dispozitat e saj themelore përcakton që ushtrimi i të drejtave dhe lirive të përcaktuara në Konventë do të ushtrohet pa diskriminim në lidhje me gjinin, racën, ngjyrën e lëkurës, origjinën kombëtare dhe shoqërore, bindjet politike dhe fetare, pronën dhe statusin shoqëror

5. Fuqia Sociale Evropiane

Fuqia Sociale Evropiane e Këshillit të Evropës është një shtesë thelbësore e Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut në fushën e garantimit të të drejtave sociale dhe ekonomike të njeriut. Vendi ynë, si një anëtare e plotë në Këshillin të Evropës, më 5 maj të vitit 1998, nënshkroi rendin Shoqëror Evropian nga viti 1961, së bashku me Protokollin Shtesë të vitit 1988 dhe Protokollin për Ndryshimin e rendit të vitit 1991, ndërsa më 27 maj 2009 nënshkroi Rendin e Rishikuar Social Evropian, e cila e ratifikoi atë më 6 janar vitit 2012, e cila u angazhua për zgjerimin e të drejtave ekonomike dhe sociale të qytetarëve të saj.

6. Direktiva 2006/54 / KE e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit

E miratuar më 5 korrik të vitit 2006, përqendrohet në zbatimin e parimit të mundësive të barabarta dhe trajtimit të barabartë të burrave dhe grave në punësim. Direktiva përmban dispozita të Direktivës 2002/73 / KE për forcimin e mbrojtjes së nënave, baballarëve, si dhe prindërve që adoptuan fëmijë gjatë lejes së tyre të lehonisë. Për më tepër, shpjegohet lidhja me Direktivën 92/85 / KEE (futja e masave për të inkurajuar përmirësime në sigurinë dhe shëndetin në punë të punëtorëve shtatzënë, si dhe nënave dhe nënave gjidhënëse). Direktiva gjithashtu thekson nevojën për të forcuar rolin e partnerët sociale dhe organizatat e shoqërisë civile në promovimin e parimit të trajtimit të barabartë.

7. Rezoluta e Parlamentit Evropian për situatën e grave në zonat rurale

Duke njohur specifikën e jetës, statusin dhe rëndësinë e rolit të grave në zonat rurale, Parlamenti Evropian në vitin 2008 miratoi një Rezolutë mbi pozicionin e grave në zonat rurale duke përkrahur iniciativën për zhvillimin e qëndrueshëm dhe gjithëpërfshirës të zonave rurale, me theks të veçantë në mundësitë për punësim, veçanërisht për gratë dhe të rinjtë; shumë gra rurale nuk janë të regjistruara në tregun e punës, nuk janë regjistruar si të punësuar ose nuk janë përfshirë në statistikat e papunësisë, shumë gra rurale për punonjësit në pozicione të panjohura, të mbrojtura dhe të paguara, edhe pse të matshme, pak gra në zonat rurale zotërojnë pronë, kështu që kontributi i rëndësishëm i grave në zhvillimin lokal dhe zhvillimin e komunitetit pasqyrohet shumë pak në pjesëmarrjen e tyre në proceset e vendimmarrjes.

Rezoluta në veçanti u bën thirrje shteteve, në bashkëpunim me qeveritë rajonale dhe lokale, të hapin mundësi për arsimim dhe fuqizimin e grave në komunitetet rurale dhe të drejtojnë politikën e tyre drejt përmirësimit të kushteve të përgjithshme të jetesës (kujdesi shëndetësor, mbrojtja ligjore, e drejta për punë, aktivitete kulturore dhe sociale, vendimmarrje), inkurajimi i sipërmarrjes së grave, mbështetja e shoqatave të grave, mentorimi, inkurajimi i projekteve të ndihmës dhe këshillimi për krijimin e ndërmarrjeve inovative për

prodhimin primar bujqësor, zhvillimi i një forme ligjore për pronësi të përbashkët që respekton plotësisht të drejtat e grave, sigurimi i mbrojtjes sociale dhe vlerësimit të punës së tyre, sigurimi i mbështetjes ideologjike dhe financiare për punën e papaguar ose vullnetare, promovimin e rëndësisë së aktiviteteve sociale të shoqatave të grave, duke punuar për të përmirësuar infrastrukturën rrugore në fshat sepse transporti ndikon ndjeshëm në përjashtimin social dhe pabarazinë në një shoqëri që prek kryesisht gratë, etj

8. Konventa për Parandalimin dhe Luftimin e Dhunës ndaj Grave dhe Dhuna në Familje (Konventa e Stambollit)

Konventa e Stambollit pranohet përgjithësisht si instrumenti ligjor më i gjerë në parandalimin dhe luftimin e dhunës ndaj grave dhe dhunës në familje, si një nga format e shkeljeve të të drejtave të njeriut. Vendi ynë nënshkroi Konventën e Stambollit në 8 korrik 2011 dhe e ratifikoi atë duke depozituar instrumentin e ratifikimit vetëm në 23 Mars 2018. Ajo hyri në fuqi në 1 Korrik 2018. Konventa e Stambollit kërkon që qeveritë që e kanë ratifikuar atë të miratojnë një seri masash gjithëpërfshirëse për të adresuar të gjitha format e dhunës ndaj grave dhe dhunës në familje. Secila dispozitë e Konventës synon të parandalojë dhunën, të ndihmojë viktimat dhe të sigurojë që autorët e krimit të sillen para drejtësisë. Konventa kërkon që forma të ndryshme të dhunës ndaj grave, të tilla si dhuna në familje, përndjekja, ngacmimi seksual dhe dhuna psikologjike, të klasifikohen si vepra penale dhe që sanksionet të parashikohen për to me ligj. Ekzistojnë shumë dokumente, plane dhe programe ndërkombëtare që synojnë përmirësimin e barazisë gjinore të grave, jo vetëm të popullatës së përgjithshme të grave por edhe të grupeve të caktuara të synuara siç janë gratë që jetojnë në zonat rurale, me qëllim të arrihet barazi gjinore dhe drejtësi sociale.

Kuadri ligjor kombëtar

Politika për barazinë gjinore dhe fuqizimin e grave, si një nga parimet themelore të demokracisë dhe rendit shoqëror, është pjesë e kornizës legjislative të Republikës së Maqedonisë së Veriut. Barazia gjinore është një nga vlerat themelore të rendit kushtetues të Republikës e Maqedonisë së Veriut e bazuar në njohje të plotë dhe mundësi të barabarta për gratë dhe burrat, si një parakusht i domosdoshëm për zhvillimin e qëndrueshëm, gëzimin e të drejtave të njeriut dhe praktikimin e vlerave demokratike. Mundësitë e barabarta për gratë dhe burrat në Republikën e Maqedonisë së Veriut rregullohen me Kushtetutë si akti më i lartë juridik, por në një numër ligjesh janë futur dispozita që ndalojnë diskriminimin bazuar në gjini dhe dispozita që përfshijnë konceptin e gjinisë në legjislacionin e brendshëm.

Akti i parë që adreson barazinë gjinore në mënyrë më specifike dhe më të plotë është Plani i Veprimit për Barazinë Gjinore, i miratuar në vitin 1998, dhe koncepti gjinor është i përfshirë në mënyrë më të plotë në Ligjin për Barazinë midis Burrave dhe Grave, i cili është akti themelor dhe udhëzues në krijimin e politikave në barazi gjinore, politike, sociale, arsimore, kulturore, shëndetësore, qytetare dhe çdo fushë tjetër e jetës shoqërore. Ai rregullon çështjet me interes për mundësi të barabarta për gratë dhe burrat në fushën e kujdesit shëndetësor dhe sigurimit shëndetësor, mbrojtjes sociale, qasjes në të mira dhe shërbime, ekonomisë, marrëdhënieve të punës dhe punësimit, arsimin dhe trajnimin, marrëdhënieve ekonomike dhe pronësore, përdorimin i produkteve dhe shërbimeve publike (të drejtat e konsumatorit), kultura dhe sporti, teknologjitë e informacionit dhe komunikimit, mbrojtja dhe siguria, gjyqësori dhe administrata, strehimi, informacioni publik dhe media, shteti dhe administrata publike dhe në fusha të tjera të jetës shoqërore. Ndër aktet e tjera të rëndësishme ligjore që përmbajnë barazi themelore gjinore është Ligji për Marrëdhëniet e Punës, i cili përmban një dispozitë mbi barazinë midis burrave dhe grave në punësim, të ardhura të barabarta për punë në të njëjtat pozicione pune, dispozitat e mobingut dhe dispozitat speciale për shtatzëninë dhe amësi.

Koncepti gjinor është përfshirë gjithashtu në Ligjin për Parandalimin dhe Mbrojtjen nga Dhuna ndaj Grave dhe Dhuna në Familje i cili synon të parandalojë dhunën me bazë gjinore ndaj grave dhe dhunën në familje, mbrojtjen efektive të viktimave të çdo forme të dhunës me bazë gjinore ndaj grave dhe viktimat e dhunës në familje, respektimi i dhunës për liritë dhe të drejtat themelore të njeriut të garantuara me Kushtetutën e Republikës së Maqedonisë së Veriut dhe marrëveshjet ndërkombëtare të ratifikuara në përputhje me Kushtetutën e Republikës së Maqedonisë së Veriut.

Janë ndërmarrë hapa të rëndësishëm në miratimin e dokumenteve kombëtare për barazinë gjinore dhe mbrojtjen e grave, nga të cilat më të rëndësishmet janë:

Strategjia për prezantimin e buxhetimit të përgjegjshëm gjinor në 18 Republika e Maqedonisë së Veriut 2012-2017, Strategjia Kombëtare për Barazi dhe Mos-Diskriminim 2016-2020, si dhe Plani Kombëtar i Veprimit për Barazinë

Gjinore 2018-2020. Ndër dokumentet kombëtare që janë miratuar dhe duhet të zbatohen janë Strategjia e re për Zhvillimin Demografik të Republikës së Maqedonisë së Veriut 2015-2024 e cila mbulon fushat prioritare të promovimit të barazisë gjinore në familje, harmonizimin e popullsisë dhe punës profesionale dhe përmirësimin e kushteve të kujdesit, rritjes dhe zhvillimit të fëmijëve veçanërisht në zonat rurale.

Në fushën e barazisë gjinore dhe mos-diskriminimit, Strategjia për Barazinë Gjinore 2013-2020 është e një rëndësie të veçantë, e cila ka parë rezultate pozitive, dhe një Strategji e re për Barazinë Gjinore tashmë është duke u përgatitur për periudhën e ardhshme. Dokumenti që synon përmirësimin e situatës ekonomike dhe mbrojtjen e grave punëtore në ekonominë joformale dhe punëtorëve familjarë të papaguar është strategjia për zyrtarizimin e ekonomisë joformale në Republikën e Maqedonisë së Veriut 2018-2022 e cila identifikon gratë si një nga aktorët më të prekshëm në ekonominë joformale dhe propozon masa për të stimuluar dhe mbështetur zyrtarizimin e aktiviteteve ekonomike joformale.

Strategjia e re Kombëtare për Bujqësinë dhe Zhvillimin Rural 2021-2027 synon të sigurojë qëndrueshmërinë e zonave rurale duke përmirësuar kushtet e jetesës dhe punës dhe duke mbështetur aktivitetet ekonomike në sektorin e bujqësisë, duke i identifikuar ato si fermerë me përparësi dhe duke futur masa që synojnë eliminimin e pabarazisë së grave, forcimin dhe mbështetje për rritjen e produktivitetit të tyre bujqësor.

Ndër dokumentet më të rëndësishme ndërkombëtare që përmbajnë barazi themelore gjinore, ndër të tjera, Maqedonia ka ratifikuar Konventën Evropiane për të Drejtat dhe Liritë e Njeriut, Konventën për Eliminimin e të Gjitha Formave të Diskriminimit ndaj Grave (CEDAW), Konventa e Pekinit, dhe si nënshkruese shfaqet në Konventën për parandalimin dhe luftën kundër dhunës në familje dhe dhunës ndaj grave. (CAHVIO), dhe në Konventa e Stambollit.

Më 13 qershor të vitit 2019, u nënshkrua një Memorandum Mirëkuptimi midis Organit të Kombeve të Bashkuara për Barazi Gjinore dhe Fuqizim (UN Women) dhe Ministrisë së Bujqësisë, Pylltarisë dhe Ekonomisë së Ujërave të Republikës së Maqedonisë. Duke nënshkruar këtë memorandum, të dy institucionet ranë dakord të bashkëpunojnë për të arritur një qëllim të përbashkët, i cili është: Promovimi i barazisë gjinore në Republikën e Maqedonisë së Veriut përmes institucionalizimit të përgjegjësisë gjinore buxhetimi në planifikimin strategjik të zhvillimit bujqësor dhe rural, politikë-bërjes dhe buxhetimit, në përputhje me detyrimet ndërkombëtare dhe kombëtare, përfshirë Konventën për Eliminimin e të Gjitha Formave të Diskriminimit ndaj Grave (CEDAW), dhe traktate të tjera të KB të të drejtave të njeriut, objektivat e Qëndrueshme Zhvillimi (SDG) dhe Platforma e Pekinit për Veprim (BPfA).

Pozicioni i gruas rurale

Sipas të dhënave nga Regjistrimi i fundit, familje dhe apartamente në vitin 2002, Republika e Maqedonisë së Veriut ka 2,022,547 banorë, që është 3,9% më shumë se Regjistrimi i vitit 1994 dhe 43% më shumë se Regjistrimi i vitit 1948.

Në Republikën e Maqedonisë së Veriut sipas statistikave më të fundit të dhënat nga Enti Shtetëror i Statistikave jetojnë gjithsej 2.055.004 banorë nga të cilët 1,029,848 burra dhe 1,025,156 gra, dmth numri i grave dhe burrat janë afërsisht të barabartë që i jep të drejtë të konkludojmë se ekziston ekuilibër në lidhje me strukturën gjinore të popullsisë në Republikën Maqedonis. Sipas të dhënave, ekziston një ndryshim i vogël në përqindjen e grave që jetojnë në zonat urbane në krahasim me gratë që jetojnë në zonat rurale.

Kur bëhet fjalë për zonat rurale në shtetin tonë, ka shumë pak të dhëna për jetën, statusin dhe rolin e grave. Të shpejtë dhe ndryshime të shumta, reflektohen në të gjitha aspektet e jetës - arsim, punësim, sipërmarrje, qasje në programe për të mbështetur bujqësinë, pjesëmarrjen politike, të drejtën për

Mbrojten shëndetësore, e drejta për mbrojtje sociale dhe e drejta ligjore mbrojtja e grave në zonat rurale, dhe megjithatë nuk ka analiza dhe raporte që ofrojnë të dhëna për statusin dhe rolin e grave rurale në Shoqëri maqedonase.

Në zonat rurale që mbulojnë rreth 87% të sipërfaqes totale të shtetit, jeton 45% e popullsisë së përgjithshme. Bujqësia është veprimtaria më e rëndësishme ekonomike në zonat rurale e cila ndikon në zbutjen e varfërisë dhe papunësisë. Krahasimi midis familjeve ekskluzivisht bujqësore, familjeve të përziara ku të paktën një anëtar i familjes është i punësuar jashtë bujqësisë dhe familjet pa aktivitete bujqësore, tregon se e familjet e përziara kanë të ardhurat më të larta, pastaj vijojnë familjet bujqësore dhe më të varfërit janë familjet fshatare jo-bujqësore

Për periudhën 2017-2019, një mesatare prej 45% të numrit të përgjithshëm të të punësuarit në vend (342,474) janë të punësuar në zonat rurale 19% e tyre janë të vetëpunësuar, dhe 12% janë punë e papaguar familjare. Me një pjesëmarrje prej vetëm 35%, pabarazia e punësimit të grave në përqindjen e burrave në zonat rurale mbetet e konsiderueshme dhe më e lartë sesa në zonat urbane ku pjesa është më e ekuilibruar dhe është 43%.

Duke ndjekur të dhënat e Entit Shtetëror të Statistikave, të punonjësve personat sipas statusit në pjesën urbane dhe rurale, e pafavorshmja është e dukshme pozicioni i grave në zonat rurale, veçanërisht për shkak të nivelit të lartë të grave që janë punëtorë familjar të papaguar.

Të punësuarit sipas statusit të punësimit, sipas gjinisë, pjesës urbane dhe rurale viti 2019				
Statut punësimi	Numri		Struktura sipas gjinisë	
	Gra	Bura	Gra	Bura
<i>Pjesa urbane</i>				
I punësuar	178 247	211 237	39,6	46,9
punëdhënës	6 749	15 099	1,5	3,4
Person i vetpunësuar	8 816	25 214	2,0	5,6
Punëtor i papaguar familjar	2 2578	2 500	0,6	0,6
gjithsej	196 390	254 050	43,6	56,4
<i>Pjesa rurale</i>				
I punësuar	86 647	153 352	25,0	44,2
punëdhënës	1 567	7 718	0,5	2,2
Person i vetpunësuar	12 065	48 655	3,5	14,0
Punëtor i papaguar familjar	23 544	13 662	6,8	3,9
gjithsej	123 823	223 387	35,7	64,3

* Burimi: Anketa e Fuqisë Punëtore, Zyra Shtetërore e Statistikave

Përçindja e lartë e grave rurale që nuk janë aktive në treg del nga angazhimi i tyre në shtëpi, ashtu si që është kujdesi për fëmijë, kujdesi për të moshuarit dhe përgjegjësitë e tjera shtëpiake që ata përfaqësojnë punë e papaguar. Edhe kur paguhet puna e një gruaje, ata fitojnë vetëm **33%** të asaj që fitojnë burrat në sektorin e njejtë. Qasja deri te burimet dhe mundësitë ekonomike dhe sociale fuqizimi midis burrave dhe grave në zonat rurale është i kufizuar, kështu, **numri i grave bartëse të pronave brenda numrit i përgjithshëm i fermerëve është vetëm 10.4%, dhe vetëm 12.01% e grave janë pronarë të tokave me pjesëmarrje** të ulët në procesin e sjelljes së vendimeve relevante për aktivitetet e prodhimit.

Për shkak të pozicionit të pafavorshëm të grave si pjesë e fuqisë punëtore dhe për sa i përket të ardhurave në familje, gratë e reja në zonat rurale shpesh nuk e shohin ardhmërinë e tyre në bujqësi dhe janë të gatshëm të qëndrojnë në zonat rurale vetëm nëse janë në gjendje të fitojnë një lloj tjetër punësimi. Popullsia rurale është e privuar në raport me popullsinë urbane në shumë aspekte.

Kështu, 36% e atyre që jetojnë në zonat rurale zonat përballen me problemin e qasjes të shërbimeve bankare, 24% qasje në shërbimet postare dhe 20% qasje në objektet kulturore.

Shërbimet themelore të transportit nuk janë në dispozicion ose janë të vështira për t'u arritur 22% të popullsisë në zonat rurale. Transporti publik është më shumë në dispozicion në zonat rurale të ultësirës dhe përdoret nga gratë, por sepse kufizimet e transportit rrugor ato janë mjaft në disavantazh sepse ata kanë mobilizim të kufizuar (nuk mund të vijnë te mjeku vetëm, nuk mund ti dërgojnë fëmijët në kopshtet më të afërta, nuk mund ti vizitojnë qen-

drat e mirëqenies sociale për të ushtruar të drejtat sociale, ose Agjencinë e Punësimit për të kërkuar punë dhe të jenë rregullisht të informuar, etj.

Nevoja për të përmirësuar rrjetin rrugor në zonat rurale janë theksuar si një përparësi e lartë, si në fshatrat e ulëta (51%), si dhe në fshatrat malorë (54%). Qasje në arsim për fëmijët në zonat rurale është disi të kënaqshme sa i përket shkollave fillore, ndërsa në lidhje në arsimin e mesëm distanca deri te shkollat ndikon negativisht.

Rrjeti telefonik (linja fikse dhe GSM) mbulon teritorin e tërësishëm të shtetit, dhe depërtimi i internetit ka një rritje të madhe e cila nga 1.5% disponueshmëria e familjes në vitin 2000, u rrit në 58.3% në vitin 2012 dhe 82% në vitin 2019. Televizione kombëtare dhe lokale, përfshirë kabllot dhe satelitët dhe radiot janë gjerësisht të disponueshme në të gjithë shtetin.

Cilësia e infrastrukturës fizike dhe sociale në zonat rural është përkeqësuar gjatë dekadave të fundit si rezultat i investimeve të pamjaftueshme në zhvillimin dhe mirëmbajtjen e infrastrukturës.

Komunat e vogla dhe ekonomikisht të dobëta rurale kanë probleme të konsiderueshme për të ruajtur cilësinë dhe qasjen në shërbimet themelore në vendbanimet më të vogla, duke rezultuar në më pak kënaqësi me cilësinë e jetës në zonat rurale sesa në ato që jetojnë në zona urbane.

Në vitin 2020 Regjistri i Vetëm i Pronave Bujqësore regjistruan 175,088 ferma bujqësore të regjistruara. Prej tyre, **38,328 gratë regjistrohen si bartëse të fermave bujqësore sipas** të dhënave të MBPU-së.

Sipas madhësisë ekonomike, gjysma e numrit të përgjithshëm të zotërimeve klasifikohen në klasën e parë më të vogël ekonomike madhësi që arrijnë deri në 2,000 euro vlerë të shitjeve prej produkte bujqësore në vit dhe që kontribuon të paktën në vlera totale e tregut e prodhimit bujqësor të realizuar (vetëm 10%). Klasa e dytë nga 2,000 në 4,000 euro përfshin rreth 20% nga ekonomitë, në klasën e tretë nga 4,000 në 8,000 euro 16,3% dhe 8,4% kanë një madhësi ekonomike prej 8,000 deri në 15,000 euro. Pjesëmarrja më e madhe në vlera totale e tregut të prodhimit kanë ekonomitë e klasës së tretë me 20%. Sipas llojit të fermave bujqësore, fermat e përziera përfshin 30% të numrit të përgjithshëm të 178,125 pronave të përfshira në hulumtimin e fundit nga viti 2016, shumica e të cilave janë ato me prodhimtari të përziera (31,409). 70% e mbetura pronat e specializuara gjenerojnë 60% të vlerës totale të prodhimit bujqësor.

Karakteristikat e fuqisë punëtore në bujqësi tregojnë se pjesa e popullsisë totale aktive të angazhuar në bujqësi në vitin 2019 është 13.9%. Nga gjithsej 111,033 njerëz që merren me bujqësi, **35% (38,478) janë punëtorë të paguar** të familjes në pjesë më të madhe janë gra., 49% janë të vetëpunësuar dhe rreth 15% janë punonjës me kohë të plotë. Përreth 17% (18,379) e fuqisë punëtore të angazhuar në bujqësi janë të punësuar me kohë të pjesshme ose si punëtorë sezonalë. Më shumë se gjysma e të punësuarve gjithsej në bujqësi janë të angazhuar në prodhimin e kulturave bujqësore, dhe pjesa tjetër merren me prodhim të përzier dhe mbarështim të bagëtive.

Llogaritur përmes njësive ekuivalente të punës vjetore, puna e angazhuar në fermat bujqësore në vend vlerësohet në 151.5 mijë në vitin 2018. 60% e tyre janë ekuivalente të paguar ndërsa 40% e mbetur është puna e anëtarëve të

angazhuar të familjes bujqësore pronat që përsëri tregon numrin e përcaktuar tashmë punëtorë të papaguar në fermat familjare.

Të ardhurat nga pronat bujqësore dhe ndikimi në mbështetjen nga shtetit Vlera e shtuar neto (VSHN) që përfaqëson gjithsej vlera e gjeneruar nga fermat bujqësore nga prodhimi aktivitetit, sipas Llogarive Ekonomike për Bujqësinë ka një trend i ritur në periudhën e kaluar strategjike. Shuma mesatare të VSHN realizuar nga një njësi vjetore e punës për periudhën nga viti 2014-2018 është rreth 5,000 euro, që është tre herë më pak nga përqindja europiane, e cila konfirmon më tej situatën e dobët ekonomike të fermerëve dhe shkalla më e lartë e varfërisë në zonat rurale.

Të dhënat e shumë analizave tregojnë se gratë arin pjesë në proceset e krijimit të politikave dhe planeve të zhvillimit në komunitetin e tyre, dhe më pas janë përjashtuar nga proceset dhe sjellja e vendimeve që mund të ndikojnë pozitivisht në përmirësimin e pozicionit të tyre.

Pjesëmarrja e grave dhe burrave rregullohet në organet vendimmarrëse me legjislacionin në Republikën e Maqedonisë së Veriut. Ligji për mundësi të barabarta për gratë dhe burrat përmban dispozita që pjesëmarrja të të dy gjinive në komisione dhe borde, dmth në organet e vendimmarres, në nivelin kombëtar dhe lokal nuk duhet të jetë më pak se 40%. Por situata faktike tregon se gratë nuk marrin pjesë sa duhet në punën e bordeve dhe se legjislacioni nuk respektohet.

Analiza e bërë për pjesëmarrjen e grave në bordet drejtuese, tregon se pjesëmarrja e grave është shumë e vogël, dhe në disa zona rurale gratë e komunave nuk marrin pjesë fare në punën e administratës.

Analizat tregojnë se gratë pothuajse nuk ekzistojnë si presidente të komuniteteve lokale, megjithëse për të përmirësuar pozicionin e grave në komunitetin, pjesëmarrja e grave në vendimmarrje është e një rëndësie të madhe në nivelin e bashkësisë lokale. Përzgjedhen përparësitë e komunitetit dhe diskutojnë në nivelin e këtyre formave të organizimit të qytetarëve dhe nëse gratë përjashtohen, nevojat dhe përparësitë e tyre janë zhdukur të dëgjohet, as të merret parasysh si një përparësi e komunitetit.

Përfaqësimi i grave në Këshillat Bashkiakë është i rëndësishëm tregues i pjesëmarrjes së grave në jetën publike dhe politike, në veçanti duke pasur parasysh rëndësinë e këshillave bashkiakë si vende ku krijohen politikat lokale dhe ku vendosen të gjitha pyetjet për qështjet e komunës. Pjesëmarrja e grave në këshillat komunale rregullohet me ligj. Kodi Zgjedhor parashikon një masë pohuese lejimi i pjesëmarrjes së të dy gjinive në punën e këshillave (e njëjta dispozitë vlen për zgjedhjen e deputetëve), dmth dispozita tani garanton që të dy gjinitë do të përfaqësohen në Këshillat Komunal me të paktën 30%.

Analizat e Këshillave Komunalë Rural tregojnë përfaqësim i ulët i grave si përfaqësuese të këshillit, dhe në disa komuna rurale dhe nën nivelin e parashikimit të Kodit Zgjedhor që do të thotë përfshirje shumë e vogël e grave në proceset e vendimmarrjes, gjithashtu pajtueshmëri jo-konsistente me legjislacionin, pra përjashtimi të grave nga proceset e vendimmarrjes në këto qeveri lokale.

Analizat e përfaqësimit të grave si udhëheqëse të njëjësive të vetëqeverisjes lokale, tregojnë se **nga 81 komuna në territorin e vendit ynë vetëm 6 (gjashtë)**

drejtohen nga gratë, nga të cilat vetëm 3 (tre) gratë në pozicionin e kryetarit të një komune rurale. Jeta e grave në zonat rurale të vendit tonë sot ndryshohet gjendja në krahasim me të kaluarën, por pavarësisht hapave pozitivë akoma gratë në zonat rurale janë popullsi e marginalizuar në Shoqëri maqedonase.

Mbi statusin e rolit të grave në zonat rurale, veçanërisht të grave - fermerët në Republikën e Maqedonisë së Veriut nuk kanë shumë kërkime, dhe nuk ka të dhëna të mjaftueshme specifike për të treguar statusin shoqëror dhe ekonomik i grave, si dhe roli i tyre në zonat rurale komunitetet, megjithëse ka shumë tema të rëndësishme ku duhet të hulumtohen.

Ndryshime të shumta ekonomike dhe sociale si rezultat i demokracisë dhe aspiratat e vendit tonë drejt BE-së dhe pozitive tendencat globale, nuk kanë intensitetin të njëjtë në çdo sferë të jetesës sonë, kështu që përveç përfitimeve pozitive që sollën me vete sfida nga aspekti i barazisë, pra rritja e hendekut gjinor midis grave dhe burrave, ndërsa thekson pabarazinë statusi dhe qasja në të drejtat dhe mundësitë për gratë në zonat rurale kundrejt grave në zonat urbane, si dhe statusi i pabarabartë i grave punëtore në sektorë të tjerë krahasuar me gratë fermere, duke theksuar më tej disavantazhin e tyre në shoqëri si një tërësi.

Arritja e barazisë së grave rurale në shoqëri dhe fitimin e statusit që ata meritojnë, nevoja e tyre më e madhe ekonomike autonomia dhe pavarësia, si dhe përfaqësimi adekuat në jetën politike. Sistemi patriarkal në familje për sa i përket birësimit vendimet dhe ndarja tradicionale e punëve mashkull-femra dhe rolet janë ende kryesisht pengesa për gratë në zonat rurale. Roli i grave në zonat rurale të vendit tonë është ende të panjohura dhe “të padukshme” nga institucionet, megjithëse ato janë shtylla kurrizore e komunitetetve rurale dhe zhvillimi i qëndrueshëm rural.

Nevojitet kuptimi, vlerësimi dhe afirmimi i grave rurale, si dhe mbështetje për forcimin e tyre ekonomik dhe kyçje më aktive në jetën sociale dhe kulturore duke mundësuar qasje në të drejtat dhe mbështetjen institucionale dhe krijimin e kushteve për përfshirje aktive në proceset e planifikimit të zhvillimit lokal.

Metodologjia

Analiza e kryer bazuar në dy dimensione, primare dhe sekondare. Mbledhja dhe analiza e të dhënave primare nga fusha bazohet në hulumtimet në terren dhe grupet e fokusuara të realizuar sipas një pyetësoi të përgatitur më parë. Të dhënat sekondare merren në bazë të analizës së kornizës ligjore,

programe, strategji dhe kërkime të mëparshme për gratë në zonat rurale komunitetet dhe gratë e angazhuara në bujqësi në nivel lokal, kombëtar, global dhe nivel evropian. Për nevojat e analizës, u krye një hulumtim kuantitativ pyetësor gjysmë i strukturuar dhe hulumtim cilësor me metodën e fokus grupe në zonat rurale të komunave të Dollnenit, Krivogashtanit, Krushevës dhe Prilepit. Grupi i synuar i sasisë dhe cilësisë hulumtimet janë gratë që jetojnë në zonat rurale të përfshira në aktivitete bujqësore mbi moshën 18 vjeç.

Qëllimi kryesor i hulumtimit në terren dhe grupeve të fokusit ishte që të fitohet depertim për nevojat e grave në zonat rurale për çështje sociale shërbimet si dhe kualiteti i tyre, qasja në të drejtat bujqësore

aktivitet, njohja me masat e programeve përkatëse të mbështetjes të bujqësisë dhe zhvillimit rural, si dhe ndikimin e pandemisë me KOVID-19 në jetën e tyre.

Plotësimi i pyetësorit të anketës është anonim sepse kështu gjithashtu mund të përfshijë më shumë gra në studim dhe në marrjen e përgjigjeve të sinqerta. Shumica e pyetjeve kanë përgjigje të ofruara me aftësinë për të shtuar përgjigje që nuk janë të listuara në përzgjedhjen e ofruar. Pyetjet përfshijnë fusha të ndryshme nga jeta e grave në zonat rurale.

Pjesa e parë e hulumtimit u krye gjatë muajve Shtator dhe Tetor të vitit 2020 në territorin e katër komunave Dollnen, Krivogashtan, Krushevë dhe Prilep (pjesa rurale) dhe gjithçka mbuloi 400 gra që jetonin në territorin e synuar dhe pjesa e dytë e hulumtimit u krye gjatë marsit të vitit 2021 dhe përfshin 100 gra që jetojnë në territorin e komunave të përmendura më lart. Duke analizuar përgjigjet nga pyetësorët e anketës dhe fokus grupet e implementuar, rezultatet paraqiten në formën e një diagrami dhe / ose infografike.

Analiza bazohet në indikatorin kuantitativ, dhe për to analizimin dhe plotësimin e të dhënave cilësore të përdorura nga hulumtimi dhe nga diskutimet e grupeve e fokusuara të implementuara për nevojat në këtë analizë. Rezultatet e hulumtimit plotësohen nga analiza krahasuese nga vendet e tjera në mënyrë që të konsiderohet konteksti më i gjerë i mundësisë për përparimin ekonomik dhe shoqëror të jetës së grave në zonat rurale.

Rezultatet e hulumtimit

Numri i përgjithshëm i pjesëmarrësve në hulumtimin në terren është 400, dhe përmban intervalin e moshës nga 18 deri në 74 vjeç. Shumica e të anketuarit (29%) janë të moshës 40-49 vjeç, dhe pjesa më e vogël (3.75%) janë mbi moshën 70 vjeç. Pjesëmarrja e të anketuarve sipas moshës është dhënë në tabelën vijuese

Mosha	Numri i të anketuarve	%
18 – 29	87	21.75
30 – 39	98	24.5
40 – 49	116	29
50 – 59	47	11.75
60 - 69	37	9.25
Mbi 70 vite	15	3.75
Gjithsej	400	100.00

Arsimi dhe aftësimi profesional kanë një ndikim të rëndësishëm ndaj përfundimit të grave në zonat rurale nga një perspektivë të zhvillimit profesional dhe pavarësinë ekonomike. Shumica e pjesëmarrësve (53.25%) kanë shkollën e mesme të përfunduar, numri i të arsimuarve (të diplomuarve) studime, master, doktoraturë) është 91 (22.75%), kundrejt 96 (24%) të anketuarve me arsimin fillor dhe arsimin e mesëm të papërfunduar.

Shkalla e arsimit	Numri i të anketuarve	%
Shkolla fillore	96	24
Shkolla e mesme	213	53.25
Arsim i lartë	11	2.75
E lartë (diplomë)	75	18.75
Studime master	5	1.25
Studime doktoraturësh	0	0
Gjithsej	400	100

Të ardhurat e familjes luajnë një rol të rëndësishëm në cilësinë e jetës nga të gjithë anëtarët e familjes. Analiza tregoi se shumica e të anketuarit që janë

të përfshirë në mënyrë aktive në prodhimin bujqësor nga ku ato gjenerojnë mjete jetese si rezultat i pandemisë me KOVID-19 dhe mbështetje të parakohshme financiare nga programet kombëtare jetojnë në prag të varfërisë.

Të ardhurat mesatare mujore në Familjen juaj (në periudhën e pandemis nga KOVID 19):	Numri i të anketuarve	%
до 10.000 MKD	58	14.5
10.000 - 20.000 MKD	85	21.25
20.000 - 30.000 MKD	88	22
30.000 - 40.000 MKD	17	4.25
40.000 - 50.000 MKD	10	2.5
mbi 50.000 МКД	12	3
Nuk di	66	16.5
Preferoj që mos të përgjigjem	64	16

Një pjesë e madhe e të anketuarve (**57.75%**) kanë të ardhura të pamjaftueshme për të jetë dinjitoze dhe plotësimin e nevojave sipas tregut shporta e konsumit kundrejt 9.75% që mund të kënaqë nevojat themelore të jetës. Disa nga të anketuarit (16.5%) nuk i njohin ato të ardhurat e familjes, dhe 16% refuzuan t'i përgjigjen pyetjes.

Standardi i jetesës është i lidhur ngushtë me mundësitë ose pamundësi për aktivitete shoqërore. Një shkallë e ulët është e vërejtur përfshirja sociale në gratë e grupmohës më të vjetër dhe me shkallë të ulët të arsimimit. 84% e të anketuarve posedojnë një telefon celular telefon, dhe 74% e familjeve kanë kompjuterë 78% e të anketuarve kanë internet.

Infrastruktura sociale është një sfidë për banorët në veçanti gratë në zonat rurale. Në disa prej komunave të synuara ku është kryer studimi, të anketuarit përballen përballen me qasje të kufizuara deri te informacionet nga institucionet sociale, komunat nuk kanë punojnës social (Komuna e Krivogashtanit, Komuna e Dollnenit) me po në lidhje me informimin dhe ushtrimin e të drejtave të mbrojtjes sociale të detyruar të udhëtojnë mbi 30 km për të vizituar qendrën rajonale për çështjet shoqërore.

Mosekzistimi i kopshteve për femijë e, mos ekzistimi i qendrave për personat me aftësi të kufizuara, mungesa e mundësive për transport për personat me aftësi të kufizuara, mungesa e shërbimeve të kujdesit për personat e moshuar, etj. çon në marrjen përsipër të kujdesit të përgjithshëm të anëtarëve të familjes, gjë që rrit më tej barrën e grave në zonat rurale për kujdesin familjar, dhe njëkohësisht përfshirjen në aktivitetet ekonomike në aktivitetin bujqësor.

Një pjesë e madhe e të anketuarve (38%) nuk janë aspak të kënaqur nga infrastruktura sociale pse atyre u mohohet hyrja deri te programet e mbrojtjes

sociale, 45% janë pjesërisht të kënaqur, dhe 17% e gratë kanë ushtruar të drejtat e tyre të mbrojtjes sociale dhe janë të kënaqura me qasjen dhe shërbimet dhe të drejtat sociale.

8% e të anketuarve të përfshirë nuk kanë sigurim shëndetësor, ndërsa 60% nuk përfshihen në sistemin e sigurimeve pensionale. **Përshkak të mungesës të hollave, punëtorë të papaguar të fermave nuk janë në gjendje të paguajnë sigurim të pavarur pensioni (84%).**

Me ndryshimin demografik, shumë zona rurale nuk kanë qasje në infrastrukturën publike dhe mjekësore. Situata ekonomike e shtetit, shpopullimi rural, migrimi i të rinjve, dalja e personelit shumë të kualifikuar në vendet tjera, kanë një ndikim negativ në sigurimin e shërbimeve shëndetësore dhe kujdesit shëndetësor. Veçanërisht, në një situatë të vështirë janë të moshuarit në zonat rurale të cilët janë lënë pas dore në qasjen në kujdesin shëndetësor.

Ato tregojnë se sa janë të kënaqur me qasjen në kujdesin shëndetësor të dhëna 20% janë të detyruar të kërkojnë kujdes shëndetësor gjatë 20 km larg nga vendbanimi. Duke pasur parasysh gjendjen e sistemit shëndetësor në nivele lokale, rajonale dhe kombëtare sidoqoftë 60% e të anketuarve pjesërisht janë të kënaqur me qasjen deri te shërbimet shëndetësore. 20% e të anketuarve nuk janë të kënaqur nga infrastruktura shëndetësore, dhe veçanërisht thekson nevojën për qasjen e mbrojtjes primare shëndetësore ose mjek rural, qasje te gjinekologu, dentisti, dhe ekzistenca e kujdesit urgjent mjekësor është e nevojshme. Një sfidë e madhe për gratë rurale të përfshira në mënyrë aktive bujqësia është amësisia dhe e drejta për kompensim të paguar në mungesë për shkak të shtatzënisë, lindjes së fëmijës dhe amësisë.

Mbrojtja e amësisë është thelbësore për promovimin e shëndetit, të ushqyerit dhe mirëqenien e nënave dhe fëmijëve të tyre, dhe është çelësi i parë një hap nga grupi gjithëpërfshirës i politikave të kujdesit që ato promovojnë fuqizime ekonomike të grave, parandalimi i informalizimit dhe i tyre lejojë që individët dhe shoqëritë të lulëzojnë, veçanërisht nga aspekti i kalimeve demografike. Përfitimet sociale për kohën e shtatzënisë, lindjes dhe lindjes që ofrojnë siguri në të ardhurat janë një përbërës kryesor i mbrojtjes së amësisë.

Megjithatë, ato ende mbulojnë një pakicë të grave në Maqedoninë Veriore, dmth një përqindje e vogël e të punësuarve janë punëtorë në ekonominë formale, mbrohen në mënyrë efektive nga kompensimi monetar në rast të amësisë.

21% e të anketuarve kanë përdorur të drejtën e lehonisë, nga të cilat 19% janë gra të cilat janë / ishin të punësuar në sektorin publik ose privat, dhe bujqësia është aktiviteti i tyre dytësor. Pjesa e mbetur **prej 2% janë gra të punësuar në bujqësi familjare zotërimi të regjistruara si subjekte afariste me status juridik entiteti aktiviteti kryesor i të cilit është bujqësia. Nga 79% e mbetur e gratë që nuk kishin të drejtë në pushim të lindjes me pagesë, 31% kanë statusin e personave të papunë, dhe pjesa tjetër prej 48% janë të regjistruar si një fermer individual dhe kanë statusin e punonjësit.**

Për shkak të presioneve ekonomike dhe mungesës së sigurisë së të ardhurat, shumica e grave të angazhuara në bujqësi, nuk mundën të lejojnë për të zvogëluar ndjeshëm ngarkesën e punës para dhe pas lindja e fëmijës, kështu që si pasojë ata vazhdojnë me aktivitete të punës në fund të shtatzënisë ose

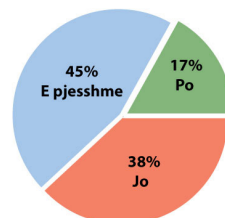

fillojnë punën herët pas lindjes duke ekspozuar kështu veten dhe fëmijët e tyre mbi reyiqe të konsiderueshme shëndetësore, të tilla si lindja e parakohshme, aborti i padëshiruar, etj.

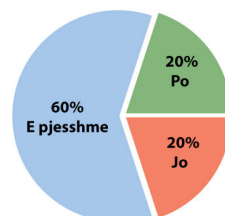
QASJE NË TË DREJTAT DHE SHËRBIMET PËR GRATË NË ZONAT RURALE

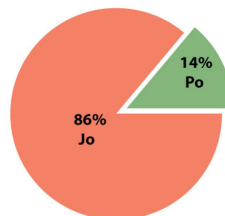
A jeni të kënaqur me qasjen në mbrojtjen sociale në mjedisin tuaj?

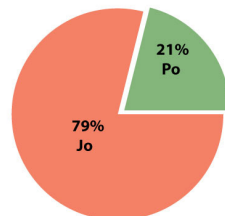
A jeni të kënaqur me qasjen në kujdesin shëndetësor në mjedisin tuaj?

A mendoni se qasja në të drejtat ekonomike, sociale dhe të kujdesit shëndetësor për gratë në zonat rurale është i barabartë me gratë në zonat urbane?

A keni përdorur pushimin e lehonisë?

Për shkak të presioneve ekonomike dhe mungesës së sigurisë së të ardhurat, shumica e grave të angazhuara në bujqësi, nuk mundën të lejojnë për të zvogëluar ndjeshëm ngarkesën e punës para dhe pas lindja e fëmijës, kështu që si pasojë ata vazhdojnë me aktivitete të punës në fund të shtatzënisë ose fillojnë punën herët pas lindjes duke ekspozuar kështu veten dhe fëmijët e tyre mbi reyiqe të konsiderueshme shëndetësore, të tilla si lindja e parakohshme, aborti i padëshiruar, etj.

Hulumtimi i kryer mbi gratë e përfshira në mënyrë aktive në bujqësi të moshës 20-45 vjeç, mori të dhënat e mëposhtme: 36 nga ato u është diag-

nostikuar me shtatzëni patologjike në tremujorin e parë i shtatzënisë, por me qëllim të sigurimit të të ardhurave ata vazhduan me aktivitete bujqësore, dhe 22 nga ato kanë kryaktivitete bujqësore më të lehta deri në datën e lindjes (lindjes). Katërbëdhjetë nga të anketuarit deklaruan se si pasojë e aktiviteti fizik (aktivitetet bujqësore) kishte një abort të padëshiruar, dhe në dybëdhjetë prej tyre ishte regjistruar lindje e parakohshme.

Vëllimi i rritur i punës në ekonominë bujqësore ndikoi po pesëdhjetë e katër të anketuar filluan aktivitete bujqësore dy muaj pas lindjes. Për shkak të pamundësisë për t'u kujdesur për fëmijën dhe për të ushtruar njëkohësisht të të ardhurave, shumë prej tyre ndaluan ushqyerjen me gji për shkak të pasugurisë materiale foshnën filluan që ta udhëqejnë me qumësht lope që nga muaji i tretë i lindjes, dhe disa prej tyre për shkak të mungesës së qumështit të gjirit filluan me ushqyer me miell të thekur dhe bollgur nga dita e 40-të e foshnjës.

Shumica e fëmijëve të lindur kishin probleme shëndetësore: imuniteti i zvogëluar, pengesa, bronkiti, ulja e shikimit, etj. Hulumtimi zbuloi problemin e **(pa) të drejtës për përdorim në pushim mjekësor me pagesë, ose në pushim me pagesë për kujdes fëmijë ose anëtar i familjes**. Kjo përlëvizet e ndërlikon punën e gruas fshatare, duke zvogëluar kujdesin e saj shëndetësor për shkak të presionit ekzistencial.

Një pjesë e madhe e të anketuarve, përkatësisht **86% e grave në zonat e mjedisit rural llogarisin se ata përballen me mundësi të kufizuara në çdo sferë të jetës**, dhe se ata nuk kanë qasje të barabartë në të drejtat dhe mundësitë që gëzojnë gratë urbane. Një pjesë e vogël (14%) e të anketuarve, ata që jetojnë në zonat rurale që kufizohen me pjesën urbane të Prilepit kanë mendimin se kanë qasje në të njëjtat të drejta dhe mundësi si gratë në zonat urbane.

Rezultatet e hulumtimit zbulojnë se në një pjesë të madhe të familjet e të anketuarve është familja dominante patriarkale komunitet që pasqyrohet më shumë në strukturën e pronësisë të pronës ose ekonomisë, kështu që vetëm 28% e pjesëmarrësve në hulumtimin janë përgjigjur se kanë pronë dhe / ose tokë më vete pronësie, dmth pronarët e pronave janë 8%, tokë posedojnë 16%, Pronarët e fermave familjare janë 2% dhe 2% thanë se zotërojnë edhe pronë edhe tokën.

Interestine janë të dhënat se në disa nga përgjigjet është vërejtur pronësia e pasurisë ose tokës së djalit, por asnjëri në një përgjigje nuk thuhej që vajza kishte pronë ose tokë. Punësimi aktiv në aktivitetet bujqësore është nga 8-10 orë në 38% të të anketuarve, dhe më shumë se 10 orë në një numër të madh e të anketuarve (31%), e cila përveç kohës për kujdesin në shtëpi dhe familje, thekson aktivitetin afatgjatë dhe rraskapitës fizikisht të grave rurale.

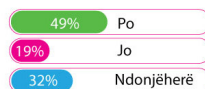
Përveç përfshirjes në punën dhe aktivitetet bujqësore, 27% e të anketuarit u përgjigjën se ata nuk marrin pjesë në vendime në lidhje me prodhimi bujqësor. Për çështje investimesh, blerjen ose shitjen e pronës dhe / ose pajisjeve, 32% e të anketuarve nganjëherë këshillohen, dhe për sa i përket ndarjes të buxhetit familjar vetëm 46% e të anketuarve marrin vendime. Kjo e kufizon atë kapacitetin e tyre për të kontribuar në një jetë më të mirë dhe për t'i përdorur ato mundësi të reja për përparimin individual dhe familjar dhe zhvillimin e qëndrueshëm të komunitetit.

Përfshirja e grave në zonat rurale në selljen e vendimeve shtëpiake

Pjesëmarrje në selljen e vendimeve në lidhje me prodhimin bujqësor

Gratë në zonat rurale kanë më pak ndikim në procesin e sjelljes së vendimeve familjare sesa burrat. Roli i tyre në selljen e vendimeve në lidhje me shpërndarjen e buxhetit të familjes dhe planifikimin e prodhimit bujqësor është i varur.

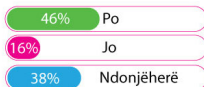

Pjesëmarrje në sjelljen e vendimeve në lidhje me blerjen, shitjen ose transferimin e pasurive të familjes

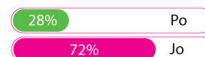

Pjesëmarrja në sjelljen e vendimeve për shpërndarjen e buxhetit të familjes

Pronë në zotërimin tuaj

Një pjesë e vogël e grave në zonat rurale kanë pronë ose pasuri materiale.

Mundësimi i grave për të marrë pjesë plotësisht në sjelljen e vendimeve në komunitet dhe familje, çon në përmirësimin e mirëqenies dhe hapjen e mundësive për brezat e ardhshëm, duke e zvogëluar kështu varfërin për brezat e ardhshëm dhe kontribuon në planin afatgjat zhvillimi socio-ekonomik.

Analizat mbarëkombëtare tregojnë se gratë urbane komunitetet marrin pjesë në një përqindje të lartë në iniciativat lokale dhe në zbatimin e tyre, si dhe përfaqësimin e tyre në organet vendimmarrëse është shumë më e madhe se gratë nga zonat rurale.

Vetëm 19.75% e të anketuarve janë të njohur me mundësitë për pjesëmarrje

aktive në ngritje dhe realizim të iniciativave lokale, 33% nga ato janë pjesërisht të njoftuar, dhe shumica e tyre 47.25% janë të panjohur, dhe kanë një pamje stereotipike të rolit të gruas si bartëse e ndryshimeve në shoqëri.

A jeni të njohur me mundësitë për përfshirjen e grave në proceset e hartimit të politikave në nivelin lokal në komunën tuaj?

A jeni pjesë e bashkësisë lokale, grupeve ekonomike, politike ose shoqërore në komunën tuaj?

Mënyrat më të zakonshme për të marrë pjesë në procesin e vendimmarrjes në komunitet janë aktivitetet në parti politike dhe komunale takime / debate / dëgjime publike. Nga 400 të anketuar, asnjë nuk është pjesë nga Këshilli komunal, ose një përfaqësues në bordin e një institucioni publik.

Ekziston një mungesë interesi dhe një nivel i ulët i ndërgjegjësimit të grave për të marrë pjesë në krijimin e politikave publike në nivelin lokal dhe mosekzistencën e veprimit të organizuar të femrave për të përmirësuar pozicionin e grua rurale në shoqëri që kontribuon në krijimin e kushteve për mosrespektim të legjislacionit për përfaqësimin e grave në proceset e vendimmarrjes në nivelin lokal.

Fluksi i pamjaftueshëm i informacionit ndikon negativisht në pozicionin socio-ekonomik të grave në zonat rurale. detyrimet, niveli i ulët i shkrim-leximit dixhital midis popullatës së moshuar e ndjekur nga një fluks i vogël informacioni për tu zhvilluar me fitim bujqësia dhe mundësitë e disponueshme në zonat rurale në media hapësira parandalojnë aktivitetet dhe ndërhyrjet në kohë për përmirësimin e cilësisë së jetës në zonat rurale.

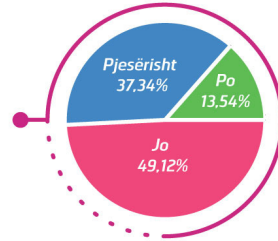
Një pjesë të madhe të grave në zonat rurale (49.12%) nuk janë të informuara për mundësi për mbështetje këshilluese dhe financiare përmes Programi Kombëtar për Bujqësi dhe Zhvillim Rural. Me mundësi për të financuar projekte me mbështetjen e fondeve të bashkimit evropian Shumica (51.13%) e të anketuarve nuk janë të njohur. Për mundësitë të programit IPARD përmes masave të krijuara për mbështetje të aktiviteteve ekonomike në aktivitetin bujqësor me një fokus të veçantë në mbështetje të grave, nuk janë informuar një pjesë e madhe e të anketuarve të cilët në të njëjtën kohë ata deklaruan se kanë nevojë për informim dhe këshillim mbështetje për zbatimin e masave ekzistuese.

INFORMIMI I GRAVE NGA ZONAT RURALE NË LIDHJE ME MASAT DHE AKTIVITETET PËR MBSHTETJEN E TYRE

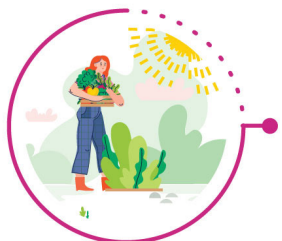
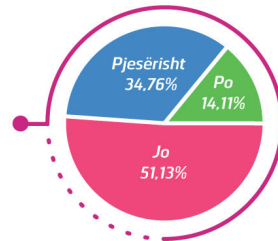
Gratë në zonat rurale përballen me mungesën e informacionit mbi masat dhe aktivitetet që janë plotësisht ose pjesërisht të destinuara për to, dhe përdorimi i të cilave mund të japë një kontribut të rëndësishëm në përmirësimin e pozitës së tyre socio-ekonomike dhe zhvillimin e grave rurale në sipërmarrëse të suksesshme.

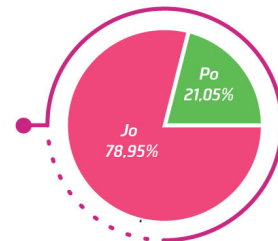
Njohja me masat nga programi nacional për bujqësinë dhe zhvillimin rural

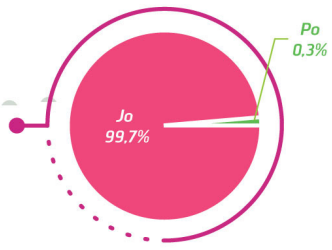
Njohja me masat nga programi IPARD dhe masat për mbështetjen e grave

Informim për programet dhe masat në dispozicion për vetë-punësim, duke filluar biznes dhe mbështetje nga biznesi të drejtuara nga gratë

Gratë përfituese të masës për dhënie e fondeve (të pakthyeshme) mjete për vetëpunësim duke filluar biznes për vete

Niveli i ulët i informimit prej 21.05% për programet në dispozicion dhe masat për vetë-punësim, fillimin i biznesit dhe mbështetje të biznesit i udhëhequr nga gratë. Vetëm nga 400 gra të përfshira në studim njëra filloi biznesin e saj përmes një programi të vetë-punësimin.

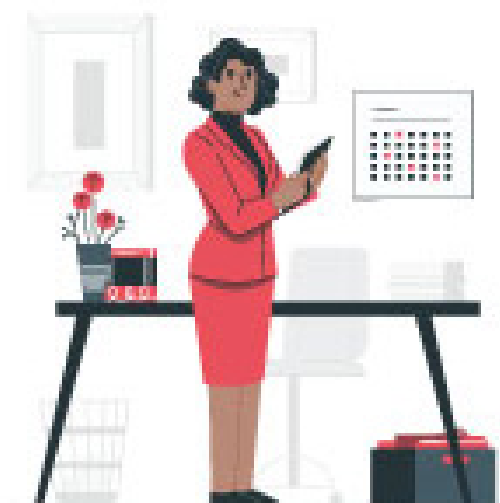
Me rëndësi është të përmendet, se vetëm 72% e të anketuarve nuk janë të njohur me Masën 115 – Mbështetj aktive e një anëtare femër në dominim bujqësore e krijuar për të eliminuar pabarazinë gjinore dhe fuqizimi i grave përmes mbështetjes për rritjen e bujqësisë produktiviteti i cili do të kontribuojë në zhvillimin e të gjithë komunitetit.

Gratë në zonat rurale hyjnë në grupe të marginalizuara, dhe një nga arsytet

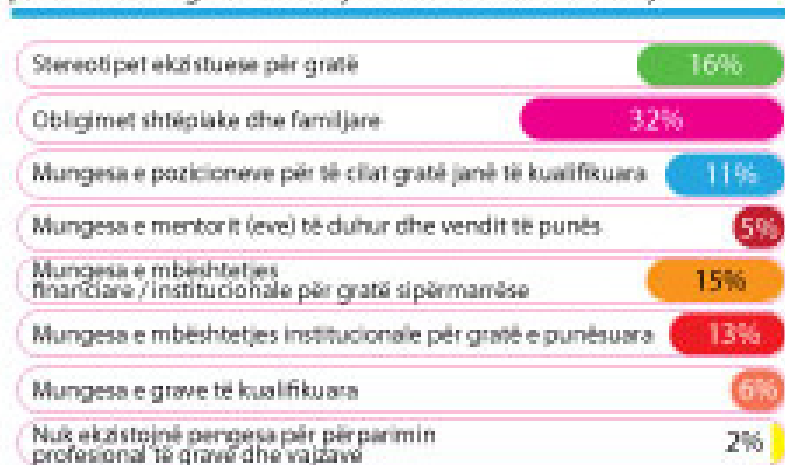

janë normat tradicionale që kufizojnë zhvillimin e tyre. Megjithëse është bërë përparim i rëndësishëm ekonomik fuqizimi i grave në zonat rurale dhe përfshirja e tyre më e madhe dhe fuqia vendimmarrëse, megjithatë ka ende një numër sfidash me të cilat përballen çaktivizojnë aspiratat e tyre për zhvillim profesional si thelbësore Si një rrugë drejt fuqizimit social dhe ekonomik dhe pjesëmarrja aktive në të gjitha segmentet e jetës.

Pjesëmarrësit në hulumtimet kryesisht (98%) i identifikuan stereotipet për gratë (16%), përgjegjësitë shtëpiake dhe familjare (32%), mungesa e mbështetjes financiare dhe institucionale për gratë sipërmarrëse (15%), mungesa e mbështetjes institucionale për gratë e punësuar (13%), mungesa e pozicioneve të punës në zonat rurale mjediset për të cilat gratë janë të pranueshme (11%), si dhe mungesa e gra të kualifikuara dhe mentore të përshtatshme për pozicione të tilla si pengesat kryesore për përparimin profesional të grave në zonat rurale bashkësitë. Vetëm 2% e të anketuarve thanë se nuk kishte pengesa përparimi profesional për gratë në zonat rurale.

Çfarë mendoni se është pengesa më e madhe për përparimin profesional të grave dhe vajzave në komunitetin tuaj

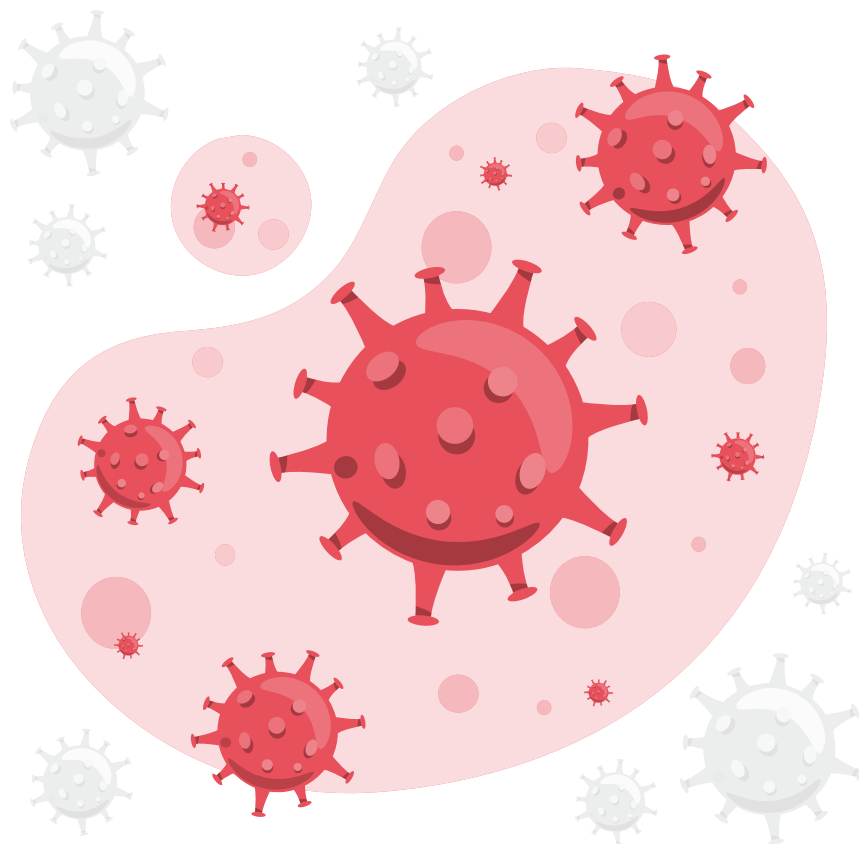

Disa nga të anketuarit dhanë rekomandimet e tyre për krijimin e masave të cilat mund të japin një kontribut të rëndësishëm në sigurimet shoqërore dhe kujdesi shëndetësor, barazia gjinore, mbrojtja ndaj diskriminimit dhe fuqizimi ekonomik i grave rurale.

Disa nga rekomandimet janë si më poshtë:

1. Përmirësimi i infrastrukturës shëndetësore dhe sociale
2. Sigurimi i pagës së paguar për të sëmurët fermerë të regjistruar
3. Sigurimi i kompensimit të paguar gjatë shtatzënisë, lindjes dhe amësisë për fermerët e regjistruar
4. Përmirësimi i legjislacionit për trashëgiminë
5. Subvencionimi i fermave bujqësore
6. Rritja e numrit të vendeve të punës në zonat rurale
7. Përmirësimi i infrastrukturës rurale në lidhje me zhvillimin të bujqësisë
8. Edukimi, promovimi dhe trajnimi i njerëzve në fshatra
9. Krijimi i ekipeve këshilluese për informacion dhe lëvizje në komunat rurale
10. Mbështetje për sipërmarrjen e grave

Ndikimi i Pandemisë KOVID-19 të gruas rurale

“Ne të gjithë mund të kemi ardhur me anije të ndryshme, por tani jemi të gjithë në anijen e njëjtë “.

Martin Luther King

Gratë maqedonase në zonat rurale janë prekur në mënyrë disproporcionale, sepse pandemia KOVID-19 përveç kësaj rritja ekzistuese strukturore, ekonomike, sociale dhe pabarazitë teknologjike.

Nga punëtorët shtëpiak të papaguar të fermerët e ekzistencës dhe fermerë sezonalë, gra rurale që janë kryesisht pjesë e ekonomisë joformale, punojnë në kushten të pasigurta, duke arritur më pak të ardhurat, pa ndonjë mbrojtje nga ligjet e punës, sociale përfitimet, sigurimi shëndetësor ose pushimi i paguar i sëmundjes, janë më të prekur nga efektet socio-ekonomike të pandemisë.

Hulumtimi i LAG AGRO LEADER zbuloi sfidat me të cilat përballen gratë rurale gjatë pandemisë KOVID - 19:

- Pamundësia e informacionit për KOVID-19, si dhe informimi i parakaohshëm për masat mbrojtëse dhe parandalimit nga KOVID-19 dhe futja e karantinës në të gjithë vendin

- Mbështetje dhe mbrojtje e pasigurt nga keqinformimi

- Qasje e vështirë në shëndetin dhe mbrojtjen sociale

- Humbja e vendit të punës Paaftësia për të përdorur shtesën e pushimit mjekësor për gratë me statusin e fermerit individual të regjistruar

- Rritja e detyrave të papaguara të shtëpisë duke përfshirë kujdesi për një anëtar të sëmurë të familjes, si dhe detyrimi për të përfshirë dhe mbikëqyrja e programit arsimor virtual të fëmijëve me prezantimin të mësimin në distancë

- Rritja e “hendekut” gjinor

- Reduktimi i të ardhurave (nga 30% në 80%) si rezultat i mbylljes së tregjeve lokale

- Rekomandimet për distancën fizike patën ndikim negativ mbi gratë që janë të angazhuara në mënyrë aktive në aktivitete bujqësore, sepse gratë nuk kanë të njëjtin kapacitet si burrat për punë fizike,

ata i kryejnë aktivitetet e tyre me ndihmë të ndërsjellë, kështu që frika nga virusi, largësia fizike dhe izolimi social në periudha kritike e ciklit bujqësor kontribuoi në pasojat negative me mbi rendimentet bujqësore

- Pasiguri ekzistenciale për shkak të mundësive të kufizuara për qasje në burimet e prodhimit, për shkak të zvogëlimit të të ardhurave dhe kufizimet e zinxhirit të furnizimit

- Shumë nga gratë fermere (76%) të përfshira në hulumtim si rezultat i situatës ekonomike i ndjekur nga ndikimi negativ i KOVID-19 deklaroi se ata jetojnë në varfëri.

- Pagesa e vonuar e subvencioneve, të ardhurat e reduktuara, rritja e kostos së jetesës, e ndjekur nga përjashtimi i zonave rurale nga masat ekonomike të qeverisë për t'u marrë me KOVID-19, thellojnë kushtet ekzistuese të këqija ekonomike të grave rurale në Shoqërin maqedonase.

• Pandemia KOVID-19 intensifikon sfidat ekzistuese dhe betejat e grave rurale, të cilat inkurajuan vendet në të gjithë botën ti drejtojnë drejtpërdrejt intervenimet politike dhe të krijojnë masat në përputhje me rrethanat me nevojat specifike të grave rurale, të vetëdijshme se gratë të përfshirë në bujqësia janë thelbësore për zbutjen të rënies aktuale ekonomike, duke përshpejtuar rimëkëmbjen nga ndikimi negativ i pandemisë në zonat rurale dhe zvogëlimin e pabarazive ekzistuese gjinore.

• Në Republikën e Maqedonisë së Veriut, pandemia aktuale e ktheu përmirsimin përsëri që ishte i aritur për përmirsim të gjendjes socio-ekonomike të grave rurale, edhe më është në rrezik që të kthehen fitimet e shumta që janë bërë, nëse jo menjëherë ndërmarr iniciativa për shëndetin dhe mbrojtjen sociale, gjininë barazia dhe fuqizimi ekonomik i grave rurale.

Përfundime

Analiza tregoi se gratë rurale përballen me një numër problemesh serioze pengesat për qasje në shërbimet e rëndësishme sociale, të drejtat shëndetësore mbrojtja dhe përfitimet ekonomike që i pengojnë ata të arrijnë më mirëkushtet e jetesës dhe të zhvillojnë potencialet e tyre për zhvillim të qëndrueshëm të komunitetit.

Bazuar në të dhënat e paraqitura, mund të tërhiqen disakonkluzione të përgjithshme rreth pozitës së grave rurale në shoqërinë maqedonase:

- **Pabarazia gjinore midis grave dhe burrave posaçërisht theksohet në zonat rurale.** Gratë rurale japin një kontribut të rëndësishëm në zhvillimin e komuniteteve rurale në të gjitha rajonet, a megjithatë, ata përballen me më shumë kufizime sesa burrat për qasje në burimet kryesore prodhuese, të tilla si toka dhe shërbimet, atëherë ngasja në financa, të drejtat e pronës, toka ose pajisje dhe ndihma; ata përballen me diskriminim në aspektin në pjesëmarrjen e tyre në tregun e punës dhe përfitimet ose pagat për angazhimin e tyre në punë, detyra të papaguara, niveli i ulët në kyqjen në vendimmarrjen familjare, etj. Qasja e barabartë në burime dhe mundësi dhe fuqizimi i grave në maksimum plotësisht amrin pjesë në vendimmarrjen e familjes dhe të komunitetit, çon në progres dhe perspektivë për brezat e ardhshëm, duke u zvogëluar kështu varfëria për brezat e ardhshëm dhe kontribuon për zhvillim afatgjatë socio-ekonomik. Prandaj, mbyllja e “hendekut gjinor” për qasje ndaj mjeteve, burimeve, shërbimeve dhe mundësive është identifikuar si një nga qasjet më efektive për të luftuar varfërinë rurale.

- **Disponueshmëria e shërbimeve shëndetësore është e ulët, e ndjekur nga pamundësia për të hyrë në të drejtat e kujdesit shëndetësor** në përputhje me rekomandimet ndërkombëtare, si dhe nivel i ulët të sigurimit shëndetësor. Shumica e grave rurale, dhe në përgjithsi banorët rural duhet të udhëtojnë në qytet për ekzaminime specialiste, vizitë te një gjinekolog, ekzaminime dentare dhe prokurim të ilaçeve, pra si pasij, shumë prej tyre vonojnë kujdesin e rregullt shëndetësor ekzaminimet dhe zvogëlojnë kujdesin e tyre shëndetësor.

- **Pamundësia për të ushtruar të drejtën e kompensimit të paguar në rast sëmundjeje dhe paaftësia për punë për gratë rurale** të regjistruara si fermerë individualë ose bartës të fermave familjare, ndërlikon më tej pozicionin e tyre dhe i sjell ato në shëndetin dhe rrezikun ekzistencial.

- Ngarkesa e trefishtë në riprodhuese, produktive dhe sfera sociale thellohet nga barra e **pushimit pa pagesë për shkak të shtatzënisë, lindjes dhe amësisë për gratë e regjistruara si fermerë individualë ose bartës të fermave**

familjare ekonomike.

Mbrojtja e nënës është një e drejtë themelore e grave që punojnë e cila është e pranuar në traktatet kryesore universale për të drejtat e njeriut. Në Deklaratën Universale të të Drejtave të Njeriut të vitit 1948 thuhet se nënat dhe fëmijët kanë të drejtë për një kujdes të veçantë dhe ndihmës, si dhe mbrojtjen sociale. Në Konventën Ndërkombëtare Pakti Ndërkombëtar për të Drejtat Ekonomike, Sociale dhe Kulturore (ICESCR2) i vitit 1966 është e kyçur mbrojtje e veçantë e nënave gjatë një periudhe të caktuar para dhe pas lindjes së bashku me mungesë të paguar ose mungesë me përfitime të përshtatshme sociale. Konventa për Eliminimin e të Gjitha Formave të diskriminimi ndaj grave (Konventa për Eliminimin e të Gjitha Formave të Diskriminimit ndaj Grave - CEDAW) kërkon masa të veçanta për të garantuar mbrojtjen e lehonisë, të njohur si thelbësore dhe e drejtë fundamentale. Mbrojtja e lehonisë është e një rëndësie të madhe për Organizatën Ndërkombëtare të Punës (ONP) pas miratimit të Konventës së parë për Mbrojtjen e amësis që nga viti 1919. Ndiqet mbrojtja e lehonisë me të drejtën e kompensimit financiar gjatë lejes së lindjes, cila e drejtë garantohet nga kuadri legjislativ në shumë vende. Në Maqedonin e Veriut kjo e drejtë rregullohet në Ligjin e Punës dhe Ligjin e Sigurimit Shëndetësor, por gratë janë regjistruar si fermerë individualë ose bartës të fermave familjare, përkundër statusit të sigurimit shëndetësor nuk kanë të drejtë për benefite shëndetësore sipas kornizën ligjore kombëtare.

- Shërbimet për mbrojtjen sociale janë kryesisht të padisponueshme për një përqindje më të madhe të popullsisë rurale, e cila tradicionalisht sigurimi i shërbimeve sociale mbështetet në burimet e veta.

Për shkak të mungesës së infrastrukturës sociale, ose kapacitetit të vogël të infrastrukturës ekzistuese sociale, gratë rurale po marrin përsipër kujdes i plotë për fëmijët e tyre si dhe kujdes për anëtarët e moshuar në familjen dhe / ose personat me aftësi të kufizuara që janë pjesë e familjes së tyre. Diskriminimi ndaj grave rurale për shkak të vështirësive në ushtrimin e të drejtave nga mbrojtja sociale, vështirësi për të hyrë në shërbimet sociale, qasje të kufizuara për mundësi deri te programi për edukim dhe rikualifikimi të mëtutjeshëm. Pjesa më e madhe e zonave rurale gratë nuk janë të informuara dhe nuk kanë njohuri për të drejtat snga mbrojtja shoqërore, si dhe procedurat për të aplikuar për një masë të caktuar mbrojtje shoqërore, pra për shkak të qasjes së kufizuara në informacionin e përcjellë nga mospërputhja nga autoritetet lokale me rekomandimet ligjore për sigurim i një punonjësi social në shërbim të popullatës rurale, ata nuk janë në gjendje të ushtrorjnë të drejtat e tyre në sferën sociale. Niveli i ulët i ndërgjegjësimit për rëndësinë e sigurimi pensional dhe invalidor, dhe procedura për rregullimin e sigurimit shoqëror.

- Pjesëmarrja e grave rurale në proceset e vendimmarrjes në nivelin lokal është në një nivel shumë të ulët. Ekziston një mjedis i pafavorshëm të krijohen mundësi të barabarta edhe për gratë dhe burrat si dhe promovimi i tyre në fusha të veçanta të jetës shoqërore, e cila përcaktohet në përfaqësimin e pabarabartë të të dy gjinive në procese e politikëbërjes dhe vendimmarrjes për programet dhe ndërhyrjet e zhvillimi në nivelin lokal. Ndërgjegjësimi i ulët dhe mosinteresimi i grave për pjesëmarrja në krijimin e politikave publike në

nivelin lokal, e ndjekur mungesa e vullnetit politik nga ana e autoriteteve lokale për të përfshirë gratë në jetën politike dhe publike dhe mosrespektimin e shtetit ligjor rregullor për përfaqësimin e grave në proceset e vendimmarrjes çon deri në pamundësi të arritjes së barazisë së plotë të gruas rurale në shoqëri.

- Ndryshe nga shumica e popullsisë, pavarësisht nga futja e programeve për uljen e varfërisë, **situata ekonomike të grave rurale dhe fermave bujqësore tregon se ato jetojnë në varfëri relative.** Për shkak të shpërndarjes joadekuante e statistikave, nuk është e mundur të përcaktohet se sa më keq situata ekonomike e grave në zonat rurale në lidhje me mesataren e grave në zonat urbane, gjë që e bën të pamundur që të krijohen programe dhe masa që do t'i përgjigjeshin nevojave reale të grave rurale.

- Pozicioni ekonomik i grave është i pafavorshëm dhe qasja deri te shërbimet për fuqizimin ekonomik është i kufizuara. **Gratë në zonat rurale përballen me pak mundësi të jenë të punësuar jashtë nga familja dhe në sektorët jo-bujqësorë të ekonomisë.** Me rëndësi është të theksohet se nuk ka pozicione që korrespondojnë me to orientimi profesional i grave në zonat rurale, kështu po përkundër statusit të tyre arsimor dhe përkatësisë profesionale, ata janë të përfshirë në aktivitete bujqësore me produktivitet të ulët, dhe shumë prej tyre ata nuk i fitojnë të ardhurat e tyre.

- **Shërbimet e mbështetjes së punësimit dhe fuqizimi ekonomik përmes programeve dhe trajnimeve zyrtare dhe joformale, janë dobët të disponueshme në zonat rurale.** Programet për përvetësimin e njohurive dhe aftësive të reja, veçanërisht programet që do të përshtaten me ekonominë lokale kushtet dhe qëllimet për zhvillim nuk ekzistojnë fare, gjë që shpërfill faktin atë për zhvillimin lokal dhe zvogëlimin e pabarazisë midis urbanit dhe zonat rurale, burimet njerëzore janë thelbësore. Gratë në zonat rurale kanë potencialin për të diversifikuar nga ekonomia, por ata kanë nevojë për informacion, edukim dhe program edukative dhe mbështetje për të krijuar diversifikim të qëndrueshëm të ekonomis rurale në nivelin lokal.

- **Qasja në informacionin dhe mbështetjen e programit për punësim dhe vetëpunësim është i pafavorshëm,** kështu që gratë rurale nuk janë në gjendje të realizojnë projektet e tyre të zhvillimit dhe për të siguruar pavarësinë ekonomike përmes sipërmarrjes dhe vetëpunësimit.

- **Informimi i grave rurale për programet në dispozicion dhe masat që janë krijuar për të krijuar kushte dhe mundësi të favorshme për gratë në zonat rurale janë në nivel të ulët, siç tregohet nga përqindje të ulët** për pjesëmarrje të grave në përdorimin e këtyre masave mbështetëse. Ka shumë masa nga Programi Kombëtar i Bujqësisë dhe zhvillimin rural, por edhe nga programi i BE-së (IPARD) i cili drejtpërdrejt ose indirekt synonte mbështetjen e grave rurale, por shkalla e shfrytëzimit është e vogël. Mungojnë informacione,

shërbime këshilluese dhe mbështetje institucionale për zhvillimin e potencialit të grave rurale përmes praktikave të mira, modernizimit dhe dixhitalizimit që të fitohet zhvillim të bujqësis dhe zhvillimin e qëndrueshëm rural.

Shërbime që janë të rëndësishme për krijimin e një jete standarte cilësore, cilësia e jetës dhe pjesëmarrja socio-kulturore janë pak të disponueshme për gratë rurale. Të dhënat tregojnë **format ekzistuese të privimit të grave rurale nga aspekti i mbrojtjes sociale, kujdesit shëndetësor, arsimit, ekonomia, kultura dhe pjesëmarrja e publikut.**

- Masat janë të nevojshme drejtuar kah krijimi të **punës së denjë, trajnim për ndërmarrësit dhe qasje në arsim, infrastruktura dhe financat, të ndjekura nga mbrojtja e grave rurale nga format e papranueshme të punës, duke forcuar shëndetin dhe mbrojtje sociale, respekt për zërin e tyre në politikë dhe jeta publike, dhe mbyllja e hendekut të diskriminimit** si kyç elementet e nevojshme për veprim transformues në drejtim të përmirësimit të situatës së grave rurale në shoqërinë maqedonase.

„Ndryshimi nuk është i pashmangshëm, por arrihet përmes luftës të pandërprerë.“

Martin Luther King

Gratë rurale - Ata që kanë përgjegjësinë më të madhe për të ushqyer dhe rritjen e gjeneratave pasuese mbeten pa mbështetje edhe pse përballen me sfida të shumta çdo ditë dhe janë më të goditurat nga pandemia KOVID-19.

Koha është që ta njohim kontributin e rëndësishëm që ata e japin për familjet tona, komunitetet dhe shteti ynë, dhe të sigurohemi që ato gjithmonë do të jenë ,përkrahura dhe të mbështetura, veçanërisht në këtë kohë pasigurie

Rekomandimet

Në mënyrë që të sigurohet barazia gjinore, drejtësia sociale, ekzistenca dhe pavarësia ekonomike e grave rurale, duhet të arrihet qëndrueshmëri dhe zhvillimin rural gjithëpërfshirës përmes një mjedisi stimulues ekonomik dhe kushte cilësore për jetes.

Një qasje e tillë gjithëpërfshirëse nënkupton duke vepruar në disa drejtime - sferën ekonomike, sociale, kulturore; veprimi në nivele të shumëfishta - niveli kombëtar, lokal dhe komunitete rural; si dhe pjesëmarrja aktive të palëve të ndryshëm.

Kjo qasje korrespondon me qëllimet dhe përparësitë e Bashkimit Evropian nga aspekti i barazisë gjinore, mbrojtja ndaj diskriminimit, lufta kundër varfëris dhe përjashtimi social, rritja ekonomike, etj.

Në përputhje me vlerat ndërkombëtare, dhe bazuar në rezultatet nga analiza e pozitës së gruas rurale në shoqërinë maqedonase, rekomandimet e mëposhtme janë identifikuar në rendin e përparësis:

- **Rekomandimet që synojnë realizimin e të drejtave dhe përmirësimin e cilësisë nga shërbime nga mbrojtja shëndetësore**

- Realizimi i të drejtës për kompensim për pushim për shkak të sëmundjes për fermerë individualë

- Realizimi i të drejtës së kompensimit të lejes së lindjes, lindja dhe amësia për gratë me status - individ i regjistruar fermer

- Rritja e mbulimit të sigurimeve shëndetësore për gratë në zonat rurale

- Rritja e disponueshmërisë së kujdesit shëndetësor parandalues dhe promovimin e shëndetit në zonat e largëta rurale

- **Rekomandimet që synojnë realizimin e të drejtave dhe përmirësimin e cilësisë nga shërbime nga mbrojtja sociale**

- Ulja e "hendekut" gjinor në zonat rurale

- Gritja e ndërgjegjes për rëndësinë e pensionit dhe sigurimit invalidor dhe zmadhim të ndërgjegjësimit për mundësit për rregullimin e kësaj forme të sigurimit

- Rritja e disponueshmërisë së shërbimeve të mbrojtjes sociale

- Rritja e disponueshmërisë së shërbimeve të kujdesit dhe kujdesit të femijëve me aftësi të kufizuara, si dhe kujdesi për të moshuarit

- Promovimin e përfshirjes së grave në proceset e vendimmarrjes në nivelin kombëtar dhe lokal

- **Rekomandimet që synojnë fuqizimin ekonomik të grave rurale**

- Krijimi i masave aktive të punësimit sipas nevojave dhe potencialit të grave rurale

- Mbështetje për sipërmarrjen dhe vetëpunësimin e grave

- Krijimi i infrastrukturës institucionale

- Mbështetje për “projekte” të pavarura të grave në bizneset familjare

- Hyrja e lehtësuar në pronë dhe pronësinë e tokës Përmirësimi i potencialit të grave rurale të përfshira në prodhime bujqësore përmes mbështetjes për qasjen në inputet për prodhim, teknologjitë moderne dhe sigurimi i qasjes në treg modern i prodhimit bujqësor

- Mbështetje për organizatat e shoqërisë civile që do të ofrojnë këshillime dhe mbështetje mentorimi

Për të zvogëluar pasojat negative të KOVID-19 në zonat rurale gratë që punojnë në bujqësi është e nevojshme të themelohen politikat e **ndjeshme ndaj gjinisë** përmes:

- U sigurohet grave qasje deri te informacionet dhe këshillim mbështetje

- Zgjerimi i programeve të mbrojtjes shëndetësore dhe sociale, përfshirë kompensimin financiar për pushimin mjekësor dhe mbështetje financiare për një jetë dinjitoze

- Sigurimi i qasjeve të grave fermere në tregje dhe burimet bujqësore

- Dixhitalizimi i tregut bujqësor përmes rrjetëzimit të konsumatorëve të vogël

- Prezantimi i paketave stimuluese dhe subvencione për bujqësinë ekonomike

Për të kufizuar pasigurinë e të ardhurave aktuale dhe të ardhshme, qeveria maqedonase duhet të konsiderojë *zgjerimin e qasjes për përfitimet e papunësisë të grupeve me nevojë, përfshirë këtu dhe gratë fermere, si dhe t’u sigurojë atyre mbështetje financiare gjë që siguron që ferma e tyre do t’i tejkalojë ata efektet negative të krizës.*

Është e rëndësishme të investohet në udhëheqjen e grave në zonat rurale mjediset për pjesëmarrjen dhe kontributin e tyre aktiv në hartimin e programeve politike për trajtimin dhe kapërcimin e krizave të ardhshme.

Të drejtat dhe fuqizimi i grave duhet të jenë një element kryesor të përgjigjes pandemike në mënyrë që të arrihet mirëqenie shoqërore dhe ekonomike dhe qëndrueshmërinë afatgjatë, s pjesëmarrja aktive pjesëmarrjen qytetare në këtë proces është një domosdoshmëri.

Literatura e përdorur

1. Zyra e Statistikave të Shtetit “Gratë dhe Burrat në Maqedoninë së Veriut”(2021)
2. Ligji për Mundësitë e Barabarta
3. Ligji për Bujqësinë dhe Zhvillimin Rural
4. Ligji për Kujdesin Shëndetësor
5. Ligji mbi Kontributet e Sigurimeve të Detyrueshme Shoqërore
6. Ligji për marrëdhëniet e punës
7. Ligji për Parandalimin dhe Mbrojtjen nga Diskriminimi
8. Strategjia Kombëtare për Barazinë dhe Mos-Diskriminimin 2016-2020
9. Projekt Strategjia Nacionale për Bujqësinë dhe Zhvillimin Rural për periudhë viti 2021-2027
10. Strategjia për barazinë gjinore 2013-2020
11. Rezoluta e Parlamentit Evropian për gratë dhe roli i tyre në zonat rurale (4 prill 2017)
12. S. Cvetkovska “Analiza e pjesëmarrjes së grave në tregun e punës”
13. Council Directive 92/85/EEC of 19 October 1992 on the introduction of measures to encourage improvements in the safety and health at work of pregnant workers and workers who have recently given birth or are breast-feeding
14. Directorate General for internal policies – Citizen’s rights and constitutional affairs “Women rights and gender equality”
15. Maternity and paternity at work – Law and practice across the world
https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_242615.pdf
16. Maternity and paternity at work – Law and practice across the world
https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_242617.pdf
17. Policy Department for Citizens’ Rights and Constitutional Affairs “The professional status of rural women in the EU”(2019) [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/608868/IPOL_STU\(2019\)608868_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/608868/IPOL_STU(2019)608868_EN.pdf)
18. S. Spasova, D. Bouget and B.Vanhercke “Sick pay and sickness benefit schemes in the European union” (2016)

